

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJIŽNICA

Aleš Čakalič

**KATALOGIZACIJSKI STANDARD RDA:
PRIČAKOVANJA KATALOGIZATORJEV V NARODNI IN
UNIVERZITETNI KNJIŽNICI**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ljubljana, 2023

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Aleš ČAKALIĆ

Naslov pisne naloge: Katalogizacijski standard RDA: pričakovanja katalogizatorjev v Narodni in univerzitetni knjižnici

Kraj: Ljubljana

Leto: 2023

Št. strani: 30

Št. slik: 9

Št. preglednic: 1

Št. prilog: 0

Št. strani prilog: 0

Št. referenc: 23

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Narodni in univerzitetni knjižnici

Mentor v času strokovnega usposabljanja: Suzana Šulek, Narodna in univerzitetna knjižnica

UDK: 025.31(497.4)

Ključne besede: katalogizacija, katalogizacijska pravila, Resource description and access, bibliografski opis, bibliografski odnosi

Izvleček:

Razvoj novih vrst informacijskih virov v digitalni dobi je leta 2010 privedel do nastanka novega mednarodnega katalogizacijskega standarda *Resource description and access* (RDA). Narodna in univerzitetna knjižnica (NUK), ki je odgovorna za slovensko katalogizacijsko prakso, je leta 2016 ustanovila Strokovno skupino za razvoj katalogizacije, ki je ugotovila, da je najprimernejša možnost uvedba RDA tudi v slovenski bibliografski prostor. V NUK že potekajo aktivnosti za uvedbo novega standarda.

V nalogi smo predstavili spremembe, ki jih novi katalogizacijski standard prinaša v primerjavi z dosedanjimi pravilniki/standardi in prakso, in analizirali s tem povezana pričakovanja katalogizatorjev v NUK. Namen raziskave je bil pridobiti vpogled v aktualno stanje seznanjenosti katalogizatorjev nacionalne knjižnice z RDA, tako pridobljeni podatki pa lahko pripomorejo k pripravi tečajev in drugih oblik usposabljanj knjižničarjev katalogizatorjev za delo z novim standardom. V raziskavi smo uporabili tehniko pisnega intervjuja s katalogizatorji NUK, pridobljene podatke pa smo obdelali s statistično in vsebinsko analizo. Prevladuje mnenje, da je treba stopiti v korak s časom in katalogizacijo posodobiti, a dosedanje organizirano seznanjanje katalogizatorjev NUK z novim standardom še ni bilo sistematično. Potreben bo angažiran pristop k organizaciji usposabljanj za delo z RDA, predvsem na praktičnem področju, pri čemer se tečaji in delavnice v naši raziskavi kažejo kot preizkušen in dobro delujoč način usposabljanja.

KAZALO VSEBINE

1 UVOD	1
2 KATALOGIZACIJSKI STANDARD RESOURCE DESCRIPTION AND ACCESS (RDA)	3
2.1 NASTANEK IN RAZVOJ STANDARDA RDA.....	3
2.2 SPREMEMBE V KATALOGIZACIJI, POVEZANE Z NOVIM STANDARDOM	5
2.2.1 Prilagajanje digitalni dobi	5
2.2.2 Prilagajanje uporabnikom za čim večjo enostavnost uporabe	6
2.2.3 Konceptualne novosti, izhajajoče iz Ifflinega »Library Reference Model« (LRM)	8
3 RAZISKAVA PRIČAKOVANJ KATALOGIZATORJEV V NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI V POVEZAVI S KATALOGIZACIJSKIM STANDARDOM RDA	9
3.1 POTEK RAZISKAVE, RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZI.....	9
3.2 REZULTATI RAZISKAVE	11
3.3 POTRDITEV/OVRŽBA HIPOTEZ IN ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	22
3.4 PRIMERJAVA S SORODNO RAZISKAVO	25
4 RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI	27
5 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA	29

KAZALO SLIK

Slika 1: Izobrazba katalogizatorjev, sodelujočih v raziskavi	12
Slika 2: Delovne izkušnje katalogizatorjev, sodelujočih v raziskavi	13
Slika 3: Poznavanje ključnih sprememb pri katalogizaciji po RDA	15
Slika 4: Podpora uvedbi RDA še pred zagotovitvijo prikaza vseh funkcionalnosti	16
Slika 5: Pričakovanja respondentov od novega katalogizacijskega standarda	17
Slika 6: Občutki respondentov ob prihajajoči uvedbi RDA	18
Slika 7: Želje respondentov glede načina izvedbe usposabljanj za novi standard	20
Slika 8: Na čem naj bo poudarek pri izvedbi usposabljanj za novi standard	21
Slika 9: Primerjava rezultatov raziskav Mišič (2019) in Čakalić (2023)	27

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Katalogizacijske rešitve po PPIAK in po RDA (vir: Petek, 2017, str. 39–42) ...	7
---	---

SEZNAM KRATIC

AACR – Anglo-American cataloguing rules
ALA – American Library Association
BINK – Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani
CD – compact disc, zgoščanka
CILIP – Chartered Institute of Library and Information Professionals
CIP – cataloguing-in-publication, kataložni zapis o publikaciji
CLA – Canadian Library Association
COBISS – Kooperativni online bibliografski sistem in servisi
COMARC – Cooperative machine readable cataloging
FRAD – Functional requirements for authority data
FRBR – Functional requirements for bibliographic records
FRSAD – Functional requirements for subject authority data

IFLA – International Federation of Library Associations and Institutions

ILS – Integrated library system

ISBD – Mednarodni standardni bibliografski opis

ISBN – Mednarodna standardna knjižna številka

ISMN – Mednarodna standardna številka notnega zapisa

IZUM – Institut informacijskih znanosti, Maribor

JSC – Joint Steering Committee for the Revision of AACR2

LRM – Library reference model

MARC – Machine readable cataloging

NBC – Nacionalni bibliografski center

NUK – Narodna in univerzitetna knjižnica

OPAC – Online public access catalog

PPIAK – Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga

RDA – Resource description and access

RSC – RDA Steering Committee

UNIMARC – Unified machine readable catalog

ZKnj-1 – Zakon o knjižničarstvu (2001)

ZAHVALA

Za dragoceno pomoč pri pripravi pisne naloge se zahvaljujem mentorici v Narodni in univerzitetni knjižnici Suzani Šulek in vodji Nacionalnega bibliografskega centra Borisu Riflu. Hvaležen sem tudi vsem respondentom, ki so prispevali odgovore za mojo raziskavo.

1 UVOD

Strokovna obdelava knjižničnega gradiva sodi poleg zbiranja, hranjenja in posredovanja le-tega med najosnovnejše dejavnosti knjižnic tako v Sloveniji kot po svetu. Razdelimo jo lahko na dva ločena postopka: opisno obdelavo ali katalogizacijo in vsebinsko obdelavo. Osrednji dejavnosti prve sta izbira in oblikovanje značnic oziroma točk dostopa ter oblikovanje bibliografskega opisa, vsebinska obdelava pa knjižnično gradivo opredeli s predmetnimi in klasifikacijskimi oznakami (gesli in vrstilci). Strokovno obdelavo knjižničnega gradiva opravljajo za to posebej usposobljeni strokovnjaki¹ bibliotekarske stroke in drugih strok, in sicer na podlagi katalogizacijskih standardov, načel in pravilnikov in s pomočjo katalogizacijskih priročnikov. Zaradi razvoja novih vrst informacijskih virov, ki jih je treba strokovno obdelati, pa tudi zavoljo vsestranskega razvoja informacijske tehnologije se vzporedno z uveljavljenimi standardi in pravilniki skozi čas izoblikuje še katalogizacijska praksa, ki lahko predstavlja izhodiščno točko za posodobitve in nadgradnje katalogizacijskih pravilnikov.

V Sloveniji je na področju katalogizacije še vedno v veljavi *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* (v nadaljevanju PPIAK) avtorice Eve Verone. Prvi del, o značnicah in iztočnicah, je izšel leta 1970, druga izdaja 1986; drugi del, o bibliografskem opisu, pa leta 1983 (Verona, 1970, 1986, in Verona, 1983). Standard bibliografskega opisa, ki ga uporabljamo, je *ISBD – Mednarodni standardni bibliografski opis*, ki je nastal na osnovi Mednarodnega srečanja izvedencev za katalogizacijo v Københavnu leta 1969 in je bil pozneje večkrat revidiran. Za slovenske katalogizatorje tako PPIAK in ISBD predstavljata osrednji orientacijski točki pri strokovni obdelavi gradiva, pomagajo pa si lahko še s priročnikoma *PREKAT: priročnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil* (Dimec idr., 2001) in *ZNAČKA: priročnik za določanje značnic pri katalogizaciji* (Dimec in Kavčič, 2001). Računalniški vnos bibliografskih (in nekaterih drugih, s temi povezanih) podatkov v vzajemni bibliografski sistem COBISS poteka v formatu COMARC.

¹ Besede moškega spola strokovnjak, katalogizator, respondent, bibliotekar, nebibliotekar ipd. so v besedilu te pisne naloge rabljene nevtrarno za moški in ženski spol.

Razvoj novih vrst informacijskih virov, do katerega je prišlo v informacijski oziroma digitalni dobi, je v anglo-ameriški bibliotekarsko-informacijski stroki pripeljal do uvedbe novega katalogizacijskega standarda *Resource description and access* (v nadaljevanju RDA), zasnovanega za digitalno okolje, za mednarodno uporabo in za različne kulturne, znanstvene in druge institucije; ne le za knjižnice, temveč tudi za arhive in muzeje, digitalne repozitorije, založništvo ... (Oliver, 2021, str. 4–11). Narodna in univerzitetna knjižnica (v nadaljevanju NUK) v Ljubljani, ki je po 47. členu slovenskega Zakona o knjižničarstvu (Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1), 2001) odgovorna za razvoj strokovnih osnov nacionalnega vzajemnega kataloga ter za kontrolo kvalitete in redakcijo bibliografskih zapisov v njem, je leta 2016 ustanovila Strokovno skupino za razvoj katalogizacije, ki je proučila možnosti za pripravo novega katalogizacijskega pravilnika za Slovenijo in ugotovila, da je najprimernejša možnost uvedba RDA tudi v slovenski bibliografski prostor (Petek, 2017, str. 24). V NUK že nekaj let potekajo aktivnosti za uveljavitev novega standarda.

V nalogi najprej predstavimo sam katalogizacijski standard RDA, njegov nastanek in spremembe, ki jih standard prinaša v primerjavi z dosedanjimi pravilniki in standardi. Temu sledi analiza pričakovanj katalogizatorjev NUK v zvezi s prihajajočim novim standardom. Naš namen je bil pridobiti vpogled v aktualno stanje seznanjenosti katalogizatorjev slovenske nacionalne knjižnice z novostmi standarda RDA, hkrati pa lahko tako pridobljeni podatki pripomorejo pri pripravi tečajev in drugih oblik usposabljanj knjižničarjev katalogizatorjev za delo z novim standardom. V raziskavi smo uporabili tehniko pisnega intervjuja s katalogizatorji NUK, pridobljene podatke pa smo obdelali s statistično in vsebinsko analizo. Zastavili smo si raziskovalna vprašanja: kako dobro katalogizatorji NUK poznajo ključne novosti, ki jih bo v katalogizacijsko delo uvedel RDA, kakšno je njihovo mnenje o tem, da nekatere funkcionalnosti RDA prehitujejo sedanje stanje bibliografskih računalniških formatov in semantičnega spleta, kako si predstavljajo potek prehoda in prilagajanje na novi standard ter usposabljanja za standard. Postavili pa smo tudi dve raziskovalni hipotezi, in sicer, da so katalogizatorji NUK z daljšimi dobami katalogizacijskih delovnih izkušenj manj naklonjeni spremembam in bi raje še naprej katalogizirali po starih pravilih ter da imajo katalogizatorji NUK, ki so po izobrazbi univerzitetni diplomirani bibliotekarji, o RDA več informacij oziroma ga poznajo bolje od katalogizatorjev NUK, ki po izobrazbenem profilu prihajajo z drugih strokovnih področij.

Središče katalogizacijske dejavnosti slovenske nacionalne knjižnice, v katerem je potekala glavnina naše raziskave, je organizacijska enota Nacionalni bibliografski center (v nadaljevanju NBC) na Leskoškovi cesti v Ljubljani. NBC med drugim bibliografsko obdeluje knjižnično gradivo za nacionalno zbirko (sloveniko) in zbirko temeljne tuje literature, izdeluje tekočo in retrospektivno slovensko nacionalno bibliografijo, opremlja publikacije z osnovnim kataložnim opisom (CIP) in dodeljuje oznake mednarodne bibliografske kontrole (ISBN, ISMN) (Narodna in univerzitetna knjižnica, 2023). NBC pa je zadolžen tudi za teoretične osnove svoje dejavnosti, saj koordinira izdajanje in posodabljanje katalogizacijskih pravil in izdeluje strokovne analize, smernice, navodila in priročnike s področja bibliografske obdelave gradiva (Narodna in univerzitetna knjižnica, b. d. a). NBC je torej tisti oddelek NUK, ki mu je katalogizacija osrednja zadolžitev tako v teoretičnem kot v praktičnem smislu. Nekaj katalogizatorjev pa najdemo tudi v preostalih organizacijskih enotah NUK, predvsem v Oddelku knjižničnih zbirk, ki se ukvarja s posebnimi zbirkami, kot so Zbirka starih tiskov, Zbirka drobnega tiska in sive literature, Glasbena zbirka, Kartografska zbirka, Slikovna zbirka in druge. V raziskavo smo skušali zajeti večino NUK-ovih katalogizatorjev; med njimi je tudi nekaj takšnih, ki so se z RDA že ukvarjali v kateri od NUK-ovih strokovnih komisij ali delovnih skupin, večina pa se jih z RDA v profesionalnem smislu še ni srečala. Odgovori prvih so nam dali dragocen vpogled v dosedanje slovensko izkušnjo z RDA, odgovori drugih pa so zgradili podobo o tem, kako naj se izvedejo slovenska usposabljanja za novi standard in kako bo predvidoma potekalo slovensko prilagajanje na novi standard.

2 KATALOGIZACIJSKI STANDARD RESOURCE DESCRIPTION AND ACCESS (RDA)

2.1 NASTANEK IN RAZVOJ STANDARDA RDA

Standard RDA, ki, kot pove že njegovo ime, določa elemente za opis virov (*resource description*) in za dostop (*access*) do njih, je nastal na podlagi angloameriškega katalogizacijskega pravilnika AACR2 (1978, z revizijami 1988, 1998 in 2002). Leta 1998 je odbor za revizijo AACR2 (*Joint Steering Committee for Revision of AACR*, s kratico JSC) v Torontu gostil mednarodno konferenco o AACR, ki se je ukvarjala s katalogizacijskimi zagatami v času pospešenega uveljavljanja elektronskih informacijskih virov. Šest let pozneje je JSC pričel pripravljati tretjo verzijo AACR, vendar je že kmalu postalo jasno, da digitalno

okolje zahteva popolnoma nov pristop, in tako se je iz zametka AACR3 rodil povsem nov katalogizacijski standard RDA (Petek, 2017, str. 25–26). Izšel je leta 2010, založila so ga tri nacionalna združenja, in sicer ALA (*American Library Association*), CLA (*Canadian Library Association*) in britanski CILIP (*Chartered Institute of Library and Information Professionals*). Implementacija standarda se je pričela leta 2013 v državah, ki so sodelovale pri njegovem nastanku (Petek, 2017, str. 25). Leta 2015 so RDA prevzeli v Nemčiji, Avstriji in nemško govorečem delu Švice (Aliverti idr., 2016, str. 253). Implementirale so ga še bibliografske ustanove Avstralije, Nove Zelandije, Izraela, Španije, Islandije, Švedske, Danske, Finske, Nizozemske, Češke in Slovaške (Transition bibliographique, b. d.); razen v jezike navedenih držav je standard vsaj deloma preveden tudi že v arabščino, estonščino, francoščino, grščino, italijanščino, latvijščino, madžarščino, mandarinščino in vietnamščino (RDA Registry, b. d.). Standard RDA se vsako leto posodablja, za njegov razvoj pa skrbi *RDA Steering Committee* (RSC). Že od samega začetka je bil RDA usklajen z IFLINIM² konceptualnim modelom knjižničnega kataloga Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise (Functional requirements for bibliographic records – FRBR) (Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise, 2000), ki je leta 1998 uvedel nov način razmišljanja o bibliografskih podatkih, in sicer entitetno-relacijski model, po katerem so bibliografske entitete med seboj v najrazličnejših relacijah (odnosih) in lahko imajo attribute, ki določajo lastnosti njihovih primerkov; vse to (entitete, relacije in atributi) pa so elementi, ki jih najdemo v bibliografskih zapisih. Pozneje je bil model FRBR dopolnjen še z dvema modeloma, in sicer z modelom Funkcionalne zahteve za normativne podatke (Functional requirements for authority data – FRAD) in modelom Funkcionalne zahteve za predmetne normativne podatke (Functional requirements for subject authority data – FRSAD), leta 2017 pa je IFLA vse tri konceptualne modele uskladila in poenotila v Library reference model (v nadaljevanju LRM), ki ga je RSC sprejel kot ustreznega za RDA, že ko je bil zgolj v osnutku (RDA Steering Committee, 2017). LRM združuje in prenavlja bibliografske entitete iz svojih modelov predhodnikov na naslednji način: entitete prve skupine, ki predstavljajo rezultat intelektualnega in/ali umetniškega truda, obsegajo delo (intelektualno ali umetniško vsebino stvaritve), izrazno obliko (kombinacijo znakov, ki izraža intelektualno ali umetniško vsebino), pojavno obliko (množico nosilcev, ki vsebujejo izrazno obliko) in enoto (posamezen primer ek pojavne oblike); entitete druge skupine so agenti, ki so odgovorni za

² IFLA, Mednarodna federacija knjižničnih združenj in ustanov (International Federation of Library Associations and Institutions), je mednarodna organizacija, ki zastopa interese knjižnic, knjižničarjev in informacijskih strokovnjakov in ki našteje deležnike tudi strokovno podpira.

nastanek entitet prve skupine, to so osebe in kolektivni agenti; entitete tretje skupine pa predstavljajo teme entitet prve skupine, to so res (katera koli entiteta na obravnavanem področju), nomen (povezava med entiteto in oznako zanjo), kraj (določen obseg prostora) in časovni razpon (zamejen obseg časa) (Žumer, 2017, str. 12–14). Za lažje razumevanje, kaj so atributi in kaj relacije, navedimo nekaj primerov. Izrazna oblika ima lahko npr. naslednje attribute: obseg, ciljno občinstvo, pravice uporabe, jezik, [glasbeni] ključ, način izvedbe, kartografsko merilo; relacije so lahko med entitetami prve skupine (»izraža«, »predstavlja«, »je utelešena v« ...) ali med primerki entitete delo (»je predhodnik«, »ima dodatek«, »je inspiracija za« ...), obstajajo pa tudi relacije odgovornosti (»je ustvaril«, »ima izdelovalca«, »je lastnik« ...) in še nekatere druge (Žumer, 2017, str. 14–19). Privzem tega bibliografskega konceptualnega modela je znatno vplival na strukturo in jezik RDA, katerega vsebina je razdeljena na deset razdelkov, ki obravnavajo bibliografske entitete ravno v povezavi z njihovimi atributi in relacijami (Oliver, 2021, str. 34; Petek, 2017, str. 27).

2.2 SPREMEMBE V KATALOGIZACIJI, POVEZANE Z NOVIM STANDARDOM

2.2.1 Prilagajanje digitalni dobi

Živimo v informacijski oziroma digitalni dobi, ko objavljanje še nikoli ni bilo enostavnejše, s tem pa se spreminja tudi vloga katalogizatorja, ki se zaradi novih oblik informacijskih virov in zahtev uporabnikov spopada z mnogimi strokovnimi izzivi. Eden izmed teh izzivov je tudi »splošna oznaka gradiva« (v angleščini »general material designation«), ki predstavlja težavo pri opisni obdelavi knjižničnega gradiva. Označuje tako fizične nosilce (npr. mikrooblika) kot vsebino (npr. kartografsko gradivo); oznaka »elektronski vir« se uporablja za vse spletne vire ne glede na to, ali obsegajo besedilne ali tudi avdiovizualne vsebine. Splošna oznaka gradiva tako predstavlja neurejeno mešanico fizičnih formatov, vrste gradiva, vrste nosilca in vrste zapisa (primer slednje je Braillova pisava oziroma brajica) (Petek, 2017, str. 26 in 28). Leta 2009 je bilo odobreno novo območje bibliografskega opisa v standardu ISBD, ki je nadomestilo splošno oznako gradiva: območje 0 za obliko vsebine in vrsto medija. Tako obliko vsebine kot vrsto medija se izbira s kontroliranih seznamov, oba podatka pa sta, za razliko od splošne oznake gradiva, obvezna (Petek, 2017, str. 28). Vendar se Združena izdaja ISBD (ISBD – Mednarodni standardni bibliografski opis: združena izdaja, 2017), ki vključuje tudi območje 0,

v Sloveniji zaradi odločitve o prehodu na RDA ne uporablja (Narodna in univerzitetna knjižnica, b. d. b).

RDA ne določa obveznih in neobveznih elementov bibliografskega opisa, temveč opredeljuje nabor glavnih elementov s podatki o atributih in relacijah, ki uporabnikom najbolj pomagajo pri dostopu do virov (Petek, 2017, str. 34). Namesto splošne oznake gradiva RDA uvaja tri elemente bibliografskega opisa: vrsto vsebine, vrsto medija in vrsto nosilca. Vrsta vsebine je glavni in razlikujoči element izrazne oblike, opredeljuje pa osnovno komunikacijo, s pomočjo katere je vsebina izražena, in čutilo, ki vsebino dojema (npr. besedilo, tipno besedilo, govorjena beseda, izvedena glasba, dvodimenzionalne gibljive slike ...). Vrsta medija je (neglavni) element pojavnosti oblike, ki opredeljuje vrsto naprave, potrebne za dostop do vsebine (npr. računalnik, video, avdio, neposredovano ...). Vrsta nosilca pa je glavni element pojavnosti oblike, ki opredeljuje format medija za shranjevanje in ohišje nosilca (npr. zvezek, zvočni CD, videodisk, spletni vir ...) (Mišič, 2019, str. 22–23; Petek, 2017, str. 36–37).

Prilagoditev digitalni dobi predstavlja tudi izločitev »pravila treh«. To pravilo, ki je število navedenih oseb v območju odgovornosti omejilo na tri, je zaznamovalo listkovni katalog, saj se je z njegovo pomočjo lahko varčevalo s prostorom. RDA to pravilo, ki v času računalniških katalogov ni več potrebno, odpravlja in v območju odgovornosti omogoča navedbo vseh avtorjev, dopušča pa tudi navedbo samo prvega in v oglatem oklepaju zapis števila preostalih avtorjev (Petek, 2017, str. 41–42).

2.2.2 Prilaganje uporabnikom za čim večjo enostavnost uporabe

RDA uvaja nekaj novosti, ki olajšujejo delo tako katalogizatorjem kot tudi uporabnikom pri iskanju po katalogih. Po PPIAK je treba napake, ki se v virih pojavljajo pri zapisu stvarnih naslovov, prepisati dobesedno in nanje sproti opozoriti (v oglatih oklepajih, npr. z latinskima izrazoma *i. e.* ali *sic*, ali s klicajem). RDA pa predpisuje, da se naslov prepíše z napakami vred, na napake pa se opozori v območju opomb, kot variantni naslov oziroma variantna točka dostopa. Prav tako se po RDA ločila v stvarnem naslovu prepíše brez sprememb, medtem ko je po PPIAK morebitno tropičje v stvarnem naslovu treba spremeniti v tri pomišljaje (Mišič, 2019, str. 20–22; Petek, 2017, str. 40–41).

Ker v računalniškem katalogu količina podatkov ni omejena, RDA pri katalogizaciji ne predpisuje kratic in krajšanja besed. V celoti izpisane besede so uporabnikom lažje razumljive in tudi pri poizvedbah lažje najdljive. RDA odpravlja rabo latinskih kratic s. l. («sine loco», za neznan kraj izida), s. n. («sine nomine», za neznanega založnika), et al. («et alii», »in drugi«), namesto teh uvaja splošno razumljive oznake v jeziku katalogizacijske ustanove, kot je npr. »kraj izida ni opredeljen«. Ni več krajšanja izdaje v izd., strani v str., ilustracij v ilustr., temveč se ti elementi opisa izpišejo v celoti (Petek, 2017, str. 40–41). Načelu, da se podatke prepíše tako, kot so prikazani v viru, pravimo načelo prikaza, poenostavitev terminologije v splošno razumljive oznake pa lahko razvrstimo pod načelo splošne rabe. To sta dve od osmih osnovnih načel RDA; druga načela narekujejo, da morajo podatki omogočati razlikovanje med viri v zbirki, da morajo podatki zadoščati potrebam uporabnikov, da mora biti prikaz podatkov, ki opisujejo vir (začetnice, okrajšave, vrstni red elementov, ločila ...), poenoten, itn. (RDA Toolkit, b. d.).

RDA spreminja tudi pravila glede predpisanih virov podatkov. V ISBD je predpisano, iz katerih virov pridobimo podatke za posamezna območja bibliografskega opisa; podatke, ki jih ne pridobimo iz za posamezno območje predpisanih virov (naslovna stran ali njeno nadomestilo, druge začetne strani, kolofon), moramo zapisati v oglatih oklepajih. RDA dovoljuje uporabo več virov, tako da lahko podatke za večino elementov prevzamemo iz katerega koli dela vira. Oglati oklepaji ostajajo za podatke, ki so pridobljeni zunaj vira, za katerega izdelujemo bibliografski opis (Petek, 2017, str. 40). Sicer pa je RDA ustvarjen kot interoperabilen s standardom ISBD, tako da njegovo uporabo dopušča, a je ne preferira (Petek, 2017, str. 34 in 37–38).

Preglednica 1: Katalogizacijske rešitve po PPIAK in po RDA (Vir: Petek, 2017, str. 39–42)

V viru	Katalogizacija po PPIAK	Katalogizacija po RDA	Komentar
<i>Druga popravljena izdaja</i>	. - 2. popravljena izd.	Druga popravljena izdaja	RDA ne predpisuje krajšanja besed in kratic.
<i>Prevedel dr. Janko Moder</i>	/ prevedel Janko Moder	prevedel dr. Janko Moder	RDA dovoljuje prepis akademskih nazivov, pripadnosti ustanovam itd. kot alternativno možnost.

Ilustrirana knjiga s 300 stranmi	. - 300 str. : ilustr.	300 strani, ilustracije	RDA ne predpisuje krajšanja besed in kratic.
<i>Kratkočasna spektroskopija</i>	Kratkočasna [i. e.] kratkočasovna spektroskopija <i>ali</i> Kratkočasna spektroskopija [sic] <i>ali</i> Kratkočasna spektroskopija [!] <i>ali</i> Kratkočas[ov]na spektroskopija	Kratkočasna spektroskopija <i>variantni naslov:</i> Kratkočasovna spektroskopija	Stvarni naslov, ki ima napako, se po RDA prepiše natančno tako, kot se pojavi v viru. Popravljeni naslov se lahko navede kot variantna točka dostopa v opombi.
<i>Hodil po zemlji sem naši ...</i>	Hodil po zemlji sem naši ---	Hodil po zemlji sem naši ...	Po RDA se ločila v stvarnem naslovu prepiše brez sprememb.
V viru so navedeni štirje avtorji	/ Tatjana Banič ... [et al.]	Tatjana Banič, Branko Berčič, Breda Filo, Maks Veselko <i>ali</i> Tatjana Banič [in trije drugi]	PPIAK število oseb, navedenih v odgovornosti, omejuje na tri. Po RDA število navedenih oseb v odgovornosti ni omejeno, lahko pa se navede tudi le prvo ime in v oglatem oklepaju število drugih avtorjev.

2.2.3 Konceptualne novosti, izhajajoče iz Iflinega »Library Reference Model« (LRM)

Razdelitev rezultatov intelektualnega in/ali umetniškega dela na vsebinski (delo, izrazna oblika) in fizični del (pojavnost oblika, enota), ki jo je preko modelov FRBR in LRM prevzel katalogizacijski standard RDA, rešuje težave, s katerimi se knjižnični katalogi ukvarjajo že več kot stoletje, npr. iskanje del, razpršenih po več zapisih, razvrščanje rezultatov na nivoju del in izraznih oblik, zmanjšanje števila odvečnih zapisov itd. (Pauman Budanović in Žumer, 2022, str. 17). Elementi bibliografskega opisa omogočajo uporabniške postopke, ki jih določa LRM, ključni postopki pa so: identificirati in izbrati pojavnost obliko; identificirati več del in izraznih oblik, ki so utelešena v pojavnosti obliko; identificirati avtorja ali avtorje dela; najti osebo, rodbino ali korporacijo, povezano z virom; identificirati osebo, rodbino ali korporacijo. Elementov, ki omogočajo tovrstne poizvedbe, ne bi smeli izpustiti iz bibliografskega opisa vira (Mišič, 2019, str. 21). Še en pomemben poudarek pa je ta, ki ga RDA na podlagi Iflinih konceptualnih modelov namenja relacijam. Relacije med entitetami so namreč bistveni del standarda RDA, saj se kar šest od desetih razdelkov RDA posveča opisu relacij. V interesu uporabnikov ter lažjega oblikovanja in boljšega izkoristka poizvedb je, da se pri katalogizaciji zaobjame kar največ možnih relacij med samimi viri, med viri in odgovornostmi zanje, med samimi agenti

(ki so odgovorni za vire), pa tudi med pojmi, predmeti, dogodki in kraji, ki so teme virov. Tudi ta velik pomen relacij je eno izmed osmih osnovnih načel RDA (RDA Toolkit, b. d.).

Vendar pa nekaj sprememb, ki jih uvaja RDA, še zlasti tistih, ki se nanašajo na entitetno-relacijski model bibliografskega sveta, še ne bo vidnih, dokler ne bodo bistveno nadgrajeni dosednji ali razviti novi računalniški formati za vnos in vmesniki za prikaz bibliografskih podatkov. Sedanji format za vnos bibliografskih podatkov MARC, na katerem temelji tudi v Sloveniji uporabljeni format COMARC, ne omogoča vidnosti vseh različnih entitet RDA. Vmesnik OPAC, spletni javno dostopni katalog, ne nudi prikaza podatkov v obliki diagrama, ki je pri entitetno-relacijskem modelu bibliografskega sveta potreben. Za prikaz odnosov med različnimi entitetami FRBR in zapisi, izdelanimi v skladu z RDA, bi potrebovali nov integrirani knjižnični sistem (integrated library system – ILS). Za interoperabilnost RDA s podatkovnimi sistemi zunaj knjižnic pa bi bilo treba dograditi tudi semantični splet (Mišič, 2019, str. 25–26).

3 RAZISKAVA PRIČAKOVANJ KATALOGIZATORJEV V NARODNI IN UNIVERZITETNI KNJIŽNICI V POVEZAVI S KATALOGIZACIJSKIM STANDARDOM RDA

3.1 POTEK RAZISKAVE, RAZISKOVALNA VPRAŠANJA IN HIPOTEZI

Pričakovanja katalogizatorjev v povezavi z novim katalogizacijskim standardom RDA, na katerega bo kmalu prešla tudi slovenska bibliografska stroka, smo sklenili preveriti v Narodni in univerzitetni knjižnici, ki skrbi za strokovne osnove slovenske katalogizacije. Da bi dosegli namen, tj. dobili vpogled v sedanje stanje seznanjenosti katalogizatorjev NUK z novim katalogizacijskim standardom RDA, in izpolnili cilj, tj. pridobili uvide, kako naj poteka usposabljanje slovenskih katalogizatorjev za novi standard, smo postavili dve raziskovalni hipotezi in tri raziskovalna vprašanja. Prva raziskovalna hipoteza se je glasila, da so katalogizatorji NUK z daljšimi katalogizacijskimi izkušnjami pri svojem delu že toliko rutinirani, da so spremembam, ki jih prinašata novi katalogizacijski standard in izhod iz »cone udobja«, posledično manj naklonjeni in bi raje še naprej katalogizirali po dosedanjih pravilih. Naša druga raziskovalna hipoteza pa je bila, da so katalogizatorji NUK z zaključenim študijem bibliotekarstva o novostih, ki jih prinaša katalogizacijski standard RDA, poučeni bolje od katalogizatorjev NUK, ki niso zaključili študija bibliotekarstva.

Raziskovalna vprašanja, ki smo si jih zastavili, so se glasila: (1) kako dobro so katalogizatorji NUK seznanjeni s ključnimi novostmi, ki jih bo v katalogizacijsko delo uvedel RDA, (2) kaj menijo o tem, da nekatere funkcionalnosti novega standarda prehitujejo sedanje stanje bibliografskih računalniških formatov in semantičnega spleta, ter (3) kako si predstavljajo potek prehoda in prilagajanje na novi standard ter še zlasti usposabljanja za standard. Štiri leta po sorodni raziskavi A. Mišič (2019) smo želeli ugotoviti, ali se seznanjenost slovenske katalogizacijske stroke z novim standardom s časom izpopolnjuje ter kako se spreminjajo dinamika pozitivnih/negativnih pričakovanj in preference glede zelenega načina usposabljanj za novi standard, odgovore na ta vprašanja pa smo poiskali v primerjavi izsledkov Mišič (2019) in naših izsledkov.

V raziskavo smo skušali zajeti večino katalogizatorjev NUK z različnimi izobrazbenimi profili in z različno dolgimi delovnimi izkušnjami na področju katalogizacije. Raziskava je potekala med 21. marcem in 7. aprilom 2023, in sicer v obliki pisnega intervjuja s 13 vprašanji mešanega tipa (tako odprtimi kot polodprtimi in zaprtimi), z nekaj vnaprej določenimi podvprašanji in s spodbudo h kompleksnim, pojasnjevalnim odgovorom. Vprašalnik je bil po elektronski pošti razposlan 31 katalogizatorjem NUK, po isti poti pa smo nazaj prejeli 21 izpolnjenih vprašalnikov. Posamezna vprašanja so se glasila:

1. Kaj ste po izobrazbi?
2. Koliko delovnih izkušenj imate kot katalogizator/ka?
3. Ali ste seznanjeni s tem, da je strokovna skupina pri Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) leta 2016 sprejela odločitev o uvedbi novega katalogizacijskega standarda Resource description and access (RDA) v slovensko katalogizacijsko okolje in da so v NUK že v pripravi nova pravila, ki bodo upoštevala ta standard?
4. Ali ste že kdaj prej slišali za standard RDA, ste morda prebrali kak članek ali se udeležili kakršnega koli srečanja (npr. predstavitve, posveta, delavnice, tečaja ipd.) na temo standarda RDA? Če da, katerega in koliko časa je srečanje trajalo?
5. Ali poznate ključne novosti, ki jih bo v katalogizacijsko prakso uvedel katalogizacijski standard RDA (npr. glede nabora glavnih elementov, vira podatkov, uporabe oziroma odprave okrajšav, načina prepisa podatkov, odprave omejitve »pravila treh«, poudarka na odnosih, nove terminologije ...)?

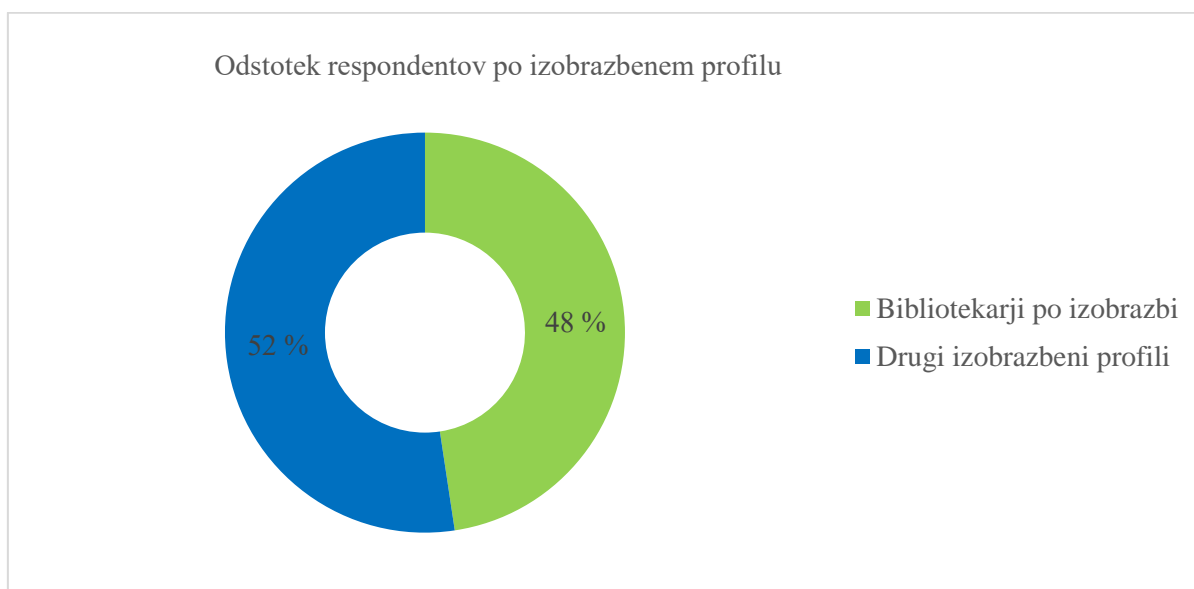
6. Ali ste seznanjeni s tem, da nekatere funkcionalnosti katalogizacijskega standarda RDA (prikaz vseh različnih entitet, prikaz odnosov med entitetami modela IFLA LRM in zapisi, izdelanimi v skladu z RDA, interoperabilnost RDA s sistemi zunaj knjižnic) še ne bodo vidne, dokler ne bo razvit nov format za kreiranje bibliografskih zapisov in dokler ne bodo dograjeni integrirani knjižnični sistemi ter semantični splet? Kaj menite o tem, da se bo RDA uvedel, še preden bi bil zagotovljen prikaz teh novih funkcionalnosti?
7. Kaj veste o uporabi predpisov za bibliografski opis po standardu ISBD v okviru katalogizacijskega standarda RDA (je obvezna/neobvezna, dovoljena/ni dovoljena, je preferirana/nepreferirana ...)?
8. Ali menite, da omenjene novosti katalogizacijskega standarda RDA uspešno odpravljajo pomanjkljivosti pri nas še vedno veljavnega in uporabljanega Pravilnika i priručnika o izradbi abecednih kataloga (PPIAK) in trenutno veljavne katalogizacijske prakse?
9. Ali se uvedbe katalogizacijskega standarda RDA veselite ali bi raje še naprej katalogizirali po dosednji praksi in po sedaj veljavnih standardih in pravilnikih?
10. Ali pri uvedbi katalogizacijskega standarda RDA pričakujete težave? Če da, kakšne?
11. Koliko časa bi po vašem mnenju katalogizatorji potrebovali za prilagoditev na novi katalogizacijski standard? Kakšen način usposabljanja za katalogizacijo po standardu RDA si želite? Katera vrsta usposabljanja bi vam najbolj ustrezala (delavnica, tečaj, učenje s pomočjo mentorja ...)?
12. Na čem bi moral biti po vašem mnenju poudarek pri izvedbi usposabljanj za nov katalogizacijski standard? Na teoretičnih rešitvah in pravilih, na praktičnih primerih ...?
13. Ali bi želeli na obravnavano temo še kar koli dodati?

3.2 REZULTATI RAZISKAVE

Odgovori na prvi dve vprašanji so, ko jih interpretiramo v navezavi na druga vprašanja, v prvi vrsti namenjeni potrditvi ali ovržbi raziskovalnih hipotez, k čemur se povrnemo v podpoglavju 3.3. Odgovor na vprašanje, kaj so v raziskavo vključeni katalogizatorji po izobrazbi, smo želeli pridobiti zaradi izvedbe primerjave poznavanja RDA med tistimi, ki so bibliotekarji po svoji univerzitetni izobrazbi, in tistimi, ki po izobrazbenem profilu prihajajo z drugih strokovnih področij. Vprašanje o trajanju delovnih izkušenj na področju katalogizacije pa nam lahko pomaga pri analizi dveh vidikov: kako se pripravljeno na spremembe, ki jih uvaja RDA,

odraža med katalogizatorji z več in kako med tistimi z manj delovnimi izkušnjami ter ali in kako se te razlike izkazujejo glede na seznanjenost katalogizatorjev z RDA.

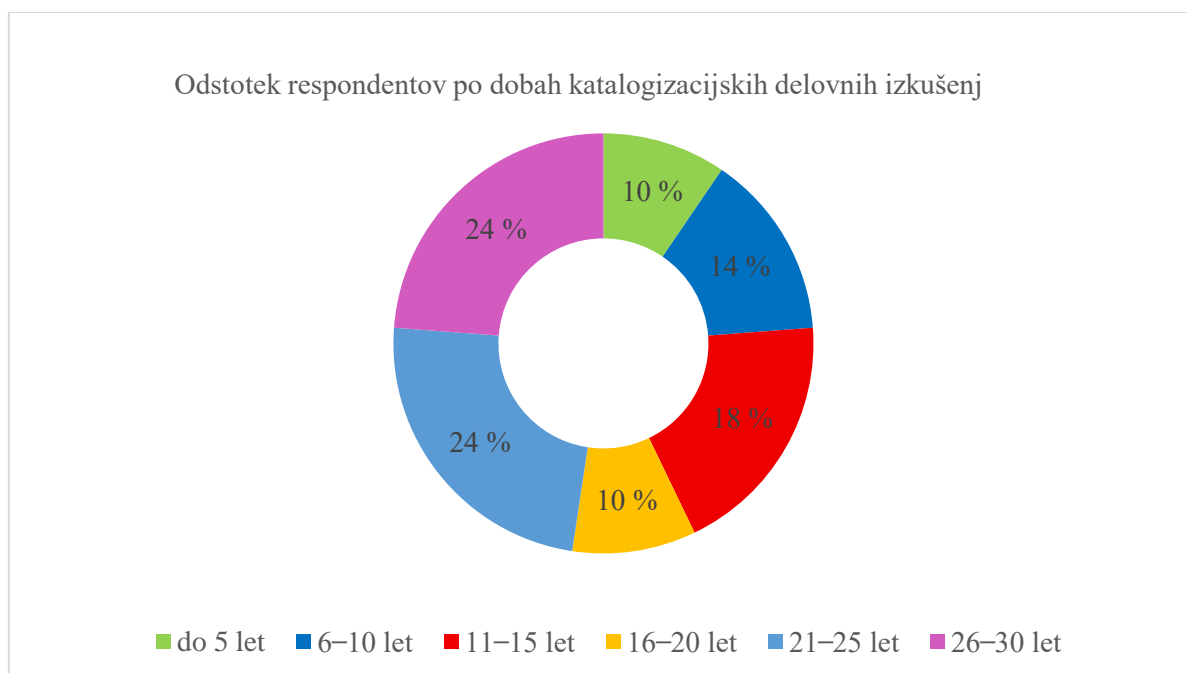
10 od 21 katalogizatorjev, ki so se odzvali na raziskavo in prispevali odgovore, je po svoji univerzitetni izobrazbi bibliotekarjev (z zaključenim enopredmetnim ali dvopredmetnim študijskim programom), preostali v celoti prihajajo iz drugih strok; 48 % respondentov je torej po izobrazbi bibliotekarjev, 52 % pa ne. V sorodni raziskavi Mišič (2019, str. 40), ki pa je katalogizatorje NUK zajela le zelo obrobno, je bilo razmerje precej podobno, in sicer 51 proti 49 % v prid bibliotekarjev po izobrazbi. Od 11 katalogizatorjev, sodelujočih v naši raziskavi, ki niso zaključili študijskega programa bibliotekarstva in torej v celoti prihajajo iz drugih strok, imata 2 naravoslovno ali tehnično izobrazbo, 9 pa je družboslovcev ali humanistov (pri čemer k humanistiki prištevamo tudi izobrazbene profile s področij umetnosti in jezikov). Med bibliotekarji po izobrazbi so 4 zaključili enopredmetni, 6 pa dvopredmetni študijski program; drugi dokončani študijski program pri slednjih je izključno družboslovne ali humanistične smeri, kar je glede na to, da se študij bibliotekarstva pri nas izvaja na Filozofski fakulteti, tudi povsem pričakovano.



Slika 1: Izobrazba katalogizatorjev, sodelujočih v raziskavi

Povprečna doba katalogizacijskih delovnih izkušenj 21 katalogizatorjev NUK, ki so prispevali odgovore, je 17 let in 10 mesecev. Na splošno je mogoče ugotoviti, da so respondenti na

področju katalogizacije zelo izkušeni. Mediana (statistična vrednost spremenljivke, od katere ima polovica v raziskavo vključenih enot nižjo vrednost, polovica pa višjo) znaša kar 20 let katalogizacijskih izkušenj. Le 2 respondenta imata do 5 let katalogizacijskih izkušenj, nadaljnji 3 med 6 in 10 let, 4 med 11 in 15 let, 2 med 16 in 20 let, 5 med 21 in 25 let, najizkušenejših 5 pa med 26 in 30 let katalogizacijskih izkušenj. V odstotkih to pomeni, da ima 24 % respondentov do 10 let katalogizacijskih izkušenj, 28 % od 11 do 20 let, kar 48 % pa od 21 do 30 let katalogizacijskih izkušenj. V primerjavi z raziskavo Mišič (2019) tukaj opazamo kar precejšnje odstopanje, saj je bilo v raziskavi Mišič 41 % respondentov s katalogizacijskimi izkušnjami do 10 let, 30 % z izkušnjami od 11 do 20 let, 20 % z izkušnjami od 21 do 30 let, preostanek respondentov pa z 31 ali več leti katalogizacijskih izkušenj (Mišič, 2019, str. 41). Razlika je pomenljiva in lahko nakazuje, da ima NUK, čeprav naša raziskava ni zajela nikogar z 31 ali več leti katalogizacijskih izkušenj, v celotnem slovenskem knjižničarskem prostoru najbolj izkušeno ekipo katalogizatorjev.



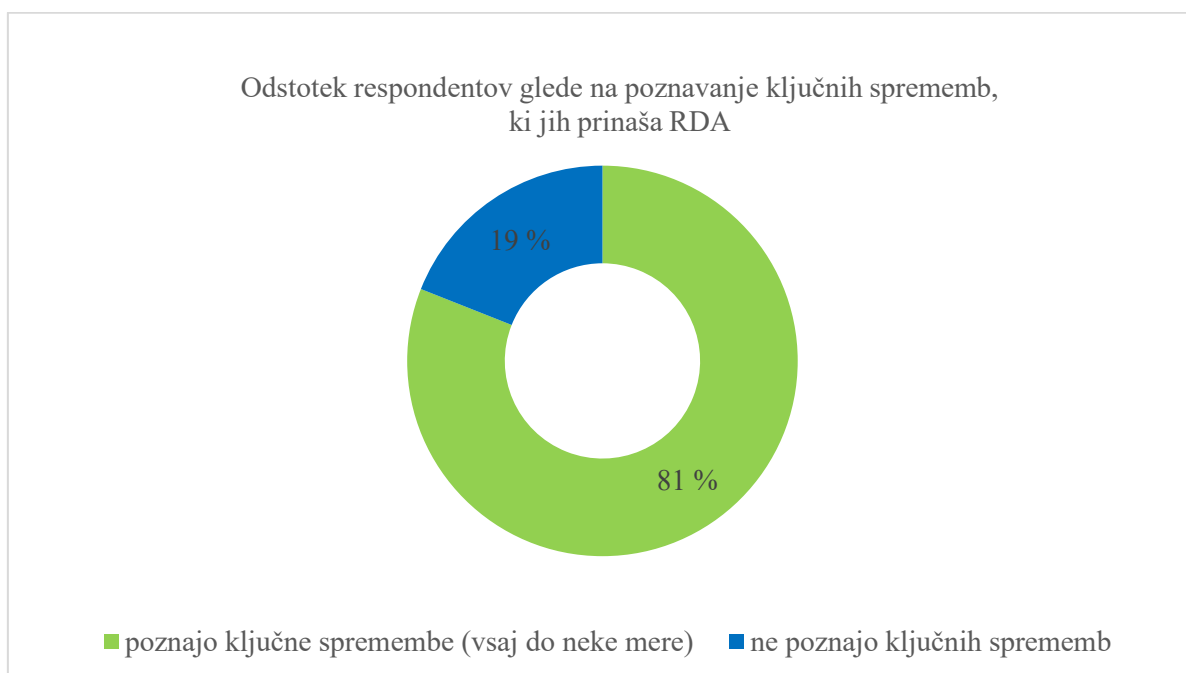
Slika 2: Delovne izkušnje katalogizatorjev, sodelujočih v raziskavi

Na tretje vprašanje, o seznanjenosti z odločitvijo strokovne skupine pri NUK o uvedbi RDA v slovensko katalogizacijsko okolje leta 2016 in o tem, da se v NUK pripravljajo nova pravila, ki

bodo upoštevala standard RDA, je pritrdilno odgovorilo 20 respondentov, 1 je odgovoril nikalno.

Na četrto vprašanje, ali so že kdaj prej slišali za standard RDA, morda prebrali kak članek o tem ali se udeležili kakršnega koli srečanja na temo RDA (predstavitve, posveta, tečaja, delavnice), je pritrdilno odgovorilo 19 respondentov, 2 sta odgovorila nikalno. 10 respondentov je odgovorilo, da je na temo RDA prebralo enega ali več člankov, tako domačih kot tujih; 6 respondentov je navedlo članek Marije Petek v reviji Knjižnica (Petek, 2017), poleg tega pa sta posamično omenjena še intervju v Knjižničarskih novicah leta 2019 z Ireno Kavčič, takratno predsednico NUK-ove Komisije za katalogizacijo (Šulek in Škerget, 2019), in priročnik Alenke Bagarič *Identifikacija in bibliografski opis glasbenih virov* (Bagarič, 2017). Posamezni respondenti so med konkretno poimenovanimi oblikami dosedanjega seznanjanja z RDA navedli še predavanje Tanje Merčun Kariž v NUK septembra 2016 (Spremembe v svetu bibliografskih podob in kaj pomenijo), predstavitev Mojce Rupar Korošec na NUK-ovem seminarju *Novosti v knjižničarstvu* junija 2022 (Kaj je RDA) in predstavitev Gordona Dunsira na konferenci COBISS oktobra 2022 (RDA v peti informacijski dobi: entiteta, identiteta, kontrola). Brez navajanja konkretnjših podatkov je o udeležbi na posvetih, predstavitvah, predavanjih poročalo še 6 respondentov, skupaj pa se je takšnih oblik informiranja o RDA udeležilo 10 respondentov. Organizatorji teh seznanjanj so bili NUK, Institut informacijskih znanosti v Mariboru (IZUM), Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani (BINK) in Društvo bibliotekarjev Ljubljana. 3 respondenti navajajo tudi seznanjanje z RDA v okviru strokovnih komisij ali delovnih skupin v NUK ali delovnih srečanj Ifle. 2 respondenta navajata informativne pogovore o RDA na delovnih sestankih oziroma na delovnem mestu.

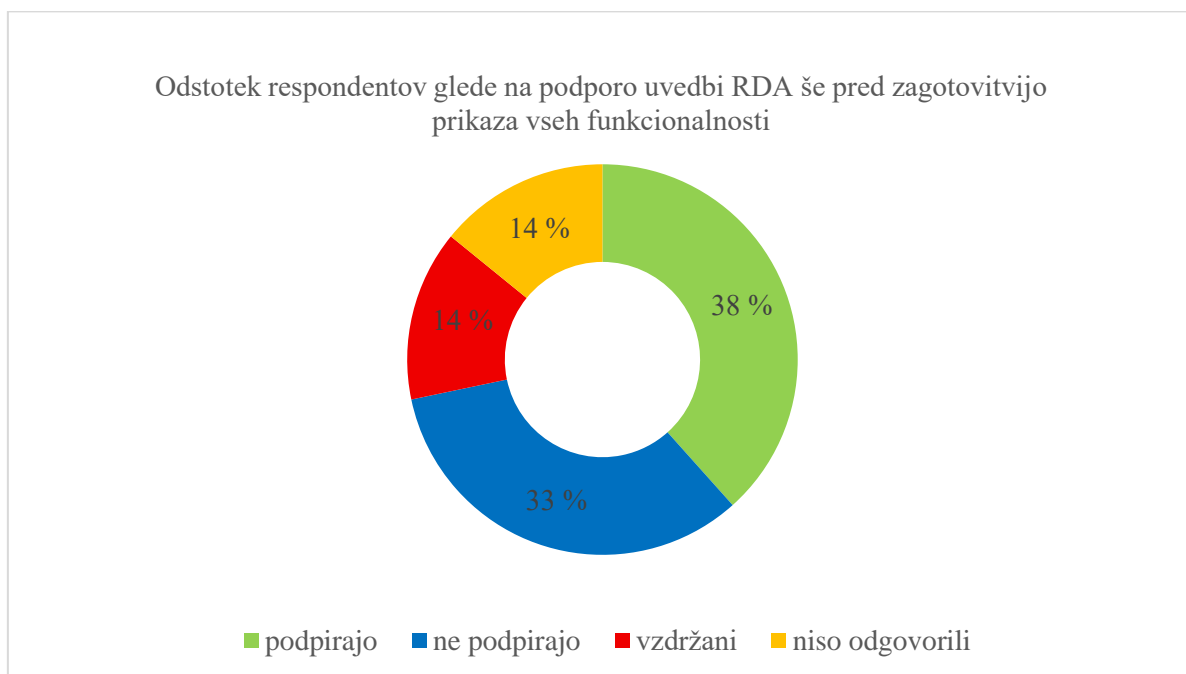
Na peto vprašanje, ali poznajo ključne novosti, ki jih bo v katalogizacijsko prakso uvedel standard RDA, je 17 respondentov odgovorilo, da jih poznajo ali jih poznajo vsaj do neke mere. 4 respondenti so odgovorili, da ključnih sprememb pri katalogizaciji, ki jih uvaja RDA, ne poznajo.



Slika 3: Poznavanje ključnih sprememb pri katalogizaciji po RDA

S šestim vprašanjem smo od katalogizatorjev NUK želeli izvedeti, ali so seznanjeni s tem, da se bo RDA uvedel, še preden bodo razvita nova računalniška orodja za prikaz vseh katalogizacijskih vsebin, ki jih RDA omogoča, in kaj o tem menijo. Seznanjenost s tem je potrdilo 5 respondentov, 9 jih pravi, da s tem niso seznanjeni, 7 pa jih na to vprašanje ni neposredno odgovorilo. Na drugi del vprašanja, kaj menijo o tem, je odgovorilo 18 respondentov; 8 jih uvedbo RDA pred zagotovitvijo prikaza novih funkcionalnosti podpira, 7 jih tega ne podpira, 3 pa so se vzdržali ali ocenili, da o tem vedo premalo, da bi lahko presodili. Od respondentov, ki uvedbo RDA podpirajo, četudi še ni zagotovljen prikaz vseh funkcionalnosti, smo dobili vsebinska pojasnila, da je v format COMARC smiselno prenesti posodobitve formata UNIMARC ter prilagoditi šifrante in normativne baze, da tudi v svetovnem merilu še ni razvit bibliografski format v skladu z RDA in da knjižnice, ki so že prevzele RDA, uporabljajo obstoječe sisteme. »Povsem razumljivo je,« meni eden teh respondentov, »da morajo biti najprej zgrajena pravila, šele nato infrastruktura in skladno s tem tudi prikaz podatkov, ki se običajno izdeluje na koncu.« »Nekje je potrebno začeti. Tudi različni moduli sistema COBISS so se uvajali postopno,« razmišlja drug respondent. Med tistimi, ki uvedbi RDA še pred zagotovitvijo prikaza vseh funkcionalnosti nasprotujejo, prevladuje mnenje, da bi morala razvoj in implementacija RDA potekati vzporedno z izgradnjo oziroma

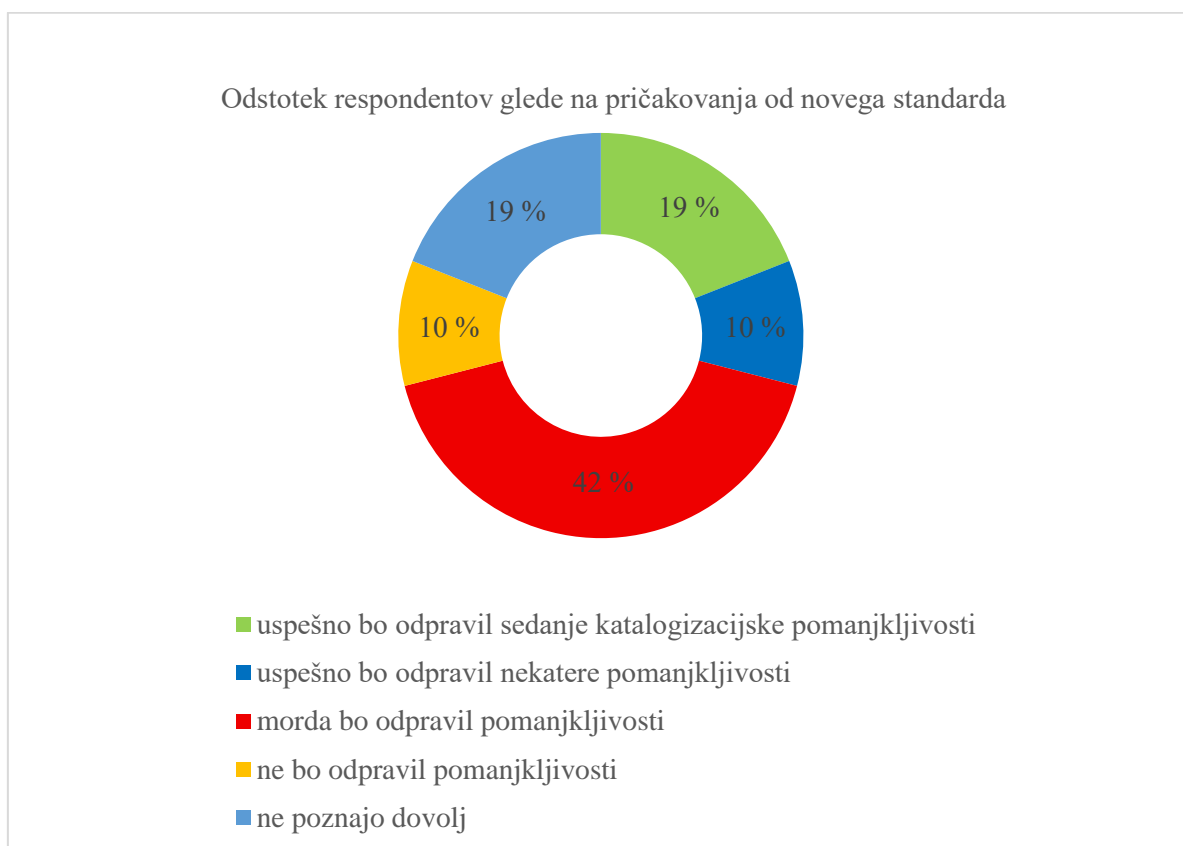
prenovo računalniškega sistema, saj bi bilo tako lažje razumeti, zakaj so spremembe potrebne in kaj prinašajo.



Slika 4: Podpora uvedbi RDA še pred zagotovitvijo prikaza vseh funkcionalnosti

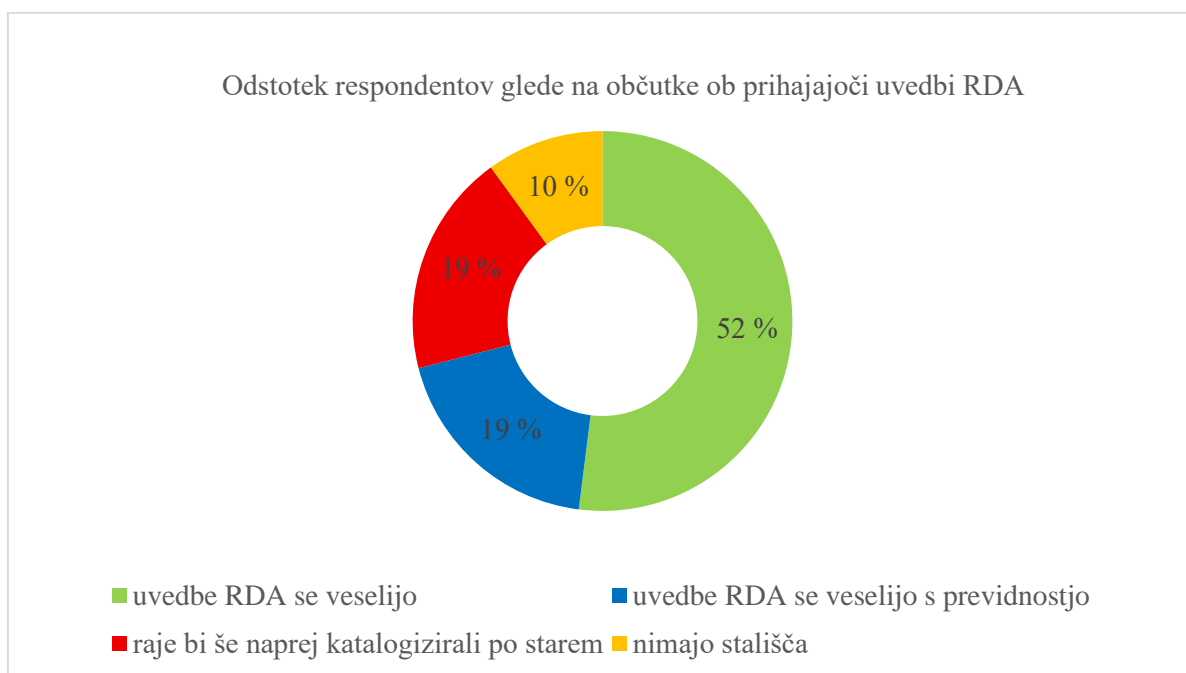
S sedmim vprašanjem smo od katalogizatorjev NUK želeli izvedeti, kaj vedo o uporabi bibliografskega standarda ISBD v okviru standarda RDA – ali je obvezen ali ne, ali je dovoljen ali ne, ali je preferiran ali ne. Le 3 respondenti so potrdili, da določila RDA o uporabi ISBD (da je dovoljen, ne pa preferiran) poznajo. 14 respondentov je odgovorilo, da o tem ne vedo ničesar, ali ocenilo, da o tem vedo premalo. Preostali 4 respondenti na vprašanje niso enoznačno odgovorili.

Pri osmem vprašanju, ali novosti RDA uspešno odpravljajo pomanjkljivosti PPIAK in trenutne katalogizacijske prakse, smo prejeli precej raznolike odgovore. 4 respondenti so prepričani, da bo RDA uspešno odpravil sedanje katalogizacijske pomanjkljivosti. 2 menita, da bo odpravil nekatere, ne pa vseh (in lahko se bodo pojavile nove). Kar 9 respondentov pri tem vprašanju omahuje in RDA pričakuje z zmernim optimizmom (»mogoče«, »upam, da bo«). 2 respondenta ne pričakujeta odprave pomanjkljivosti, 4 pa so se izrekli, da sprememb ne poznajo v zadostni meri, da bi lahko presodili.



Slika 5: Pričakovanja respondentov od novega katalogizacijskega standarda

Z velikim zanimanjem smo pričakovali odgovore na deveto vprašanje, ali se katalogizatorji NUK uvedbe RDA veselijo ali pa bi raje še naprej katalogizirali po dosedanjih pravilnikih in praksi. Več kot polovica respondentov, 11, prihod RDA pozdravlja brez posebnih zadržkov, še nadaljnji 4 se ga veselijo z določeno mero previdnosti. 4 respondenti bi raje še naprej katalogizirali po dosedanjih pravilnikih in praksi, 2 pa o tem vprašanju nimata stališča.



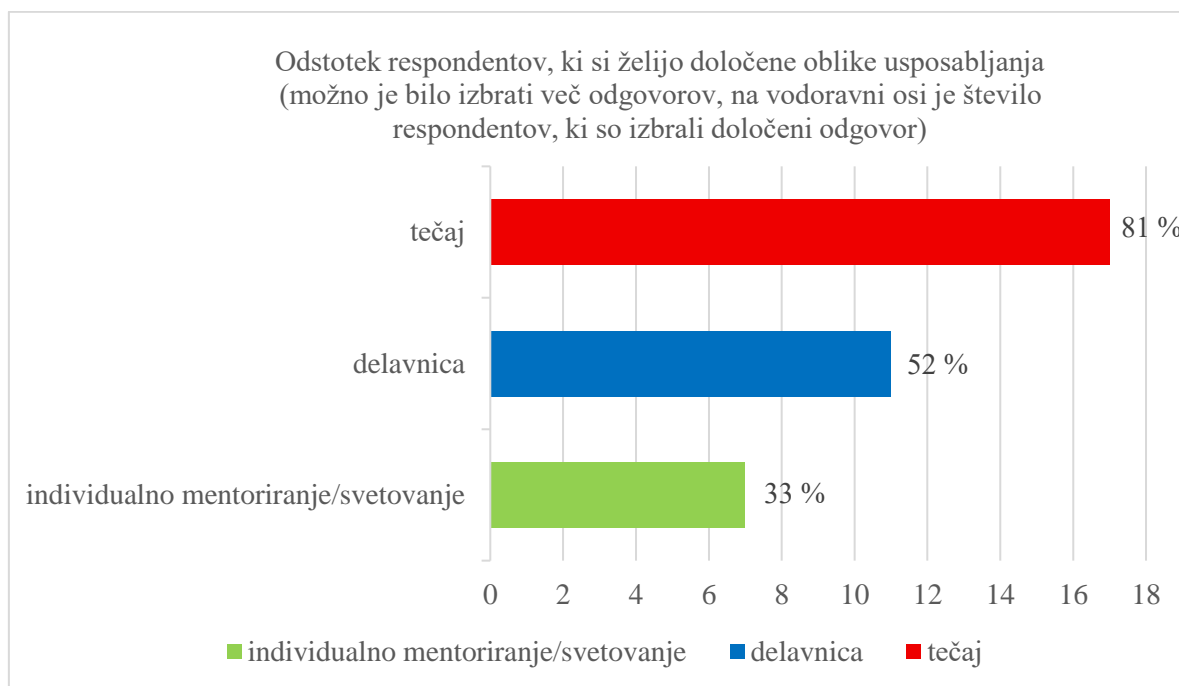
Slika 6: Občutki respondentov ob prihajajoči uvedbi RDA

V desetem vprašanju smo katalogizatorje NUK spraševali, ali pri uvedbi RDA pričakujejo težave, in če da, kakšne. Težave pri uvedbi RDA pričakuje 13 respondentov, 7 jih težav ne pričakuje, 1 respondent pa se pri tem vprašanju ni enoznačno opredelil. Vsebinski del vprašanja je spodbudil nekaj zelo zanimivih odgovorov. »Dokler so v uporabi MARC formati, velikih sprememb za katalogizatorje verjetno ne bo (to se je pokazalo tudi v državah, ki so implementirale RDA). Spremembe, kot so npr. ukinitve 'pravila treh', izpisovanje krajšav, spremembe pri navajanju imen založnikov/tiskarjev ipd., ne bi smele predstavljati težav, več dela bo pri normativi. Na začetku so možne težave, ki se pojavijo vedno, ko pride do kakšne spremembe. Mnogi slovenski katalogizatorji nimajo radi sprememb, za vsak problem bi radi imeli pripravljeno rešitev, pogosto premalo mislijo s svojo glavo oziroma preozko gledajo na stvari. Prehod na RDA je priložnost, da katalogizatorji začnejo razmišljati drugače, pri tem pa jim je treba pomagati. Poznavanje pravil in formata je seveda nujno potrebno, dobro pa je tudi, da katalogizator ve, zakaj nekaj počne na določen način in kaj je (lahko) rezultat njegovega dela,« se glasi eden izmed teh odgovorov. Pogosto naveden razlog za pričakovane težave je torej izrazita navajenost katalogizatorjev na rutinsko vsakodnevno delo. Ostali v odgovorih navedeni razlogi za pričakovane težave so še: neprilagojenost računalniškega formata COMARC funkcionalnostim standarda RDA (in s tem povezano precej verjetno uvajanje novih polj v format COMARC ali razvoj novih orodij za računalniško obdelavo knjižničnih gradiv),

precejšnja verjetnost za dolgotrajno in mučno usklajevanje na teoretični ravni glede katalogizacijskih pravil in normativnih datotek, pričakovan dolgotrajen proces usposabljanj oziroma izobraževanj. Pri enem respondentu se pojavlja bojazen, da tudi nova pravila za katalogizacijo ne bodo dovolj jasna in enoznačna. Zanimiv je še pristavek enega od respondentov, da je prehod na RDA vseeno nujen zaradi izboljšanja kakovosti COBISS-a, razvoja semantičnega spleta in odprtih podatkov ter zadovoljevanja potreb uporabnikov v digitalnem okolju, ki pričakujejo podobnost kataloga s spletnimi brskalniki/iskalniki. Nekdo tretji dodaja: »Doslej smo vse prehode v sistemu COBISS delali postopno in še vedno najdete neažurirane stare bibliografske zapise, ki ne ustrezajo današnjim standardom.«

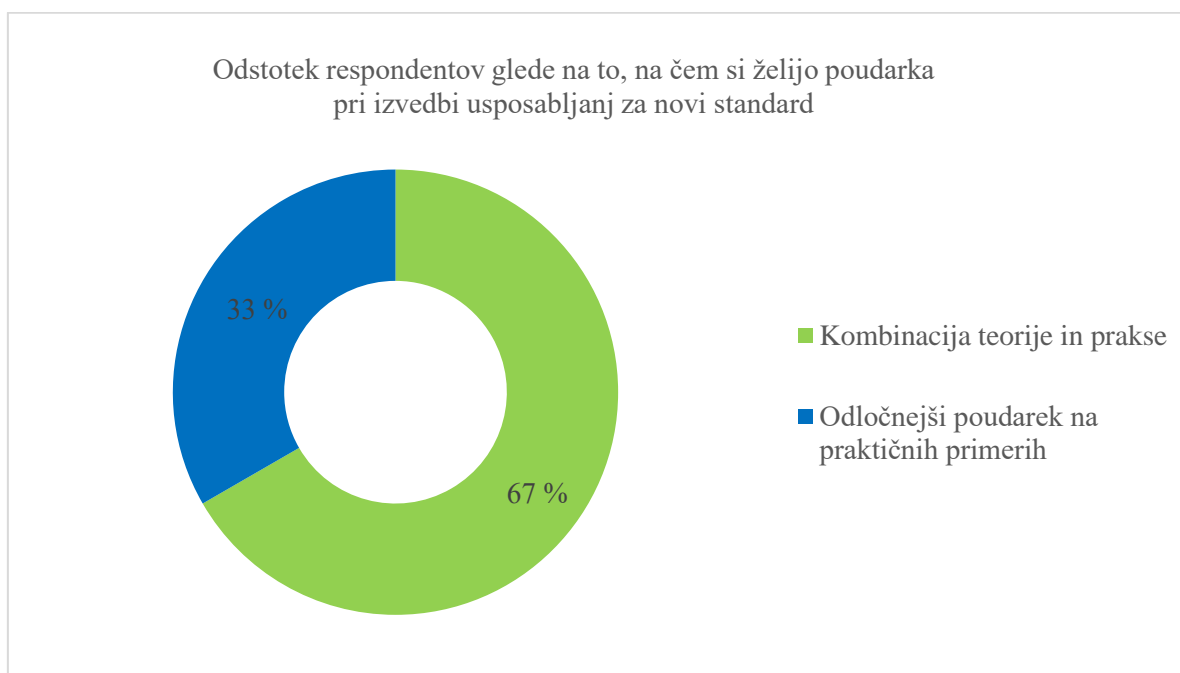
Pri enajstem vprašanju smo katalogizatorje spraševali, koliko časa bi po lastni presoji potrebovali za prilagoditev na novi standard in kakšen način usposabljanja za RDA si želijo oziroma katera vrsta usposabljanja (tečaj, delavnica, mentoriranje) bi jim najbolj ustrezala. Le 4 respondenti so podali konkreten odgovor glede časa, potrebnega za prilagoditev na uporabo RDA, in vsi so ocenili, da bi ta znašal približno eno leto. 7 respondentov je mnenja, da je čas za prilagoditev odvisen od različnih dejavnikov (od posameznika, od kolektiva, v katerem deluje, pa tudi od starosti katalogizatorja in pripravljenosti na sprejem sprememb). Glede vrste usposabljanja si 17 respondentov želi tečajev, 3 od teh poudarjajo pomen vključitve praktičnih vaj v tečaje, 2 pa izpostavljata pomen dobrega priročnika in primerov dobre prakse, ki bi jih morali tudi zapisati – doslej se primerov dobre prakse ni sistematično zapisovalo, posledično pa je katalogizacijska praksa neenotna. 11 respondentov si želi izvedbe delavnic, 7 respondentov pa bi bilo veselih tudi pomoči mentorja oziroma osebe, na katero bi se lahko obrnili v primeru vprašanj ali zagat. Eden izmed respondentov navaja, da bi se bilo treba zgledovati po tujini, kjer so pogosto najprej izobrazili manjšo skupino ljudi, ki je nato prenašala znanje drugim skupinam – drži pa, da bo pri nas sprememba, ki nas čaka s preходом na RDA, najbrž večja kot tam, kjer že od prej izhajajo iz angloameriških katalogizacijskih pravil. Drug respondent si želi, da bi se predavanja in delavnice, namenjene usposabljanju za RDA, snemalo in da bi bili posnetki na voljo za ponovne ogledе. Tretji pa pravi, da se je treba usposabljanja za RDA lotiti »... strateško in etapno. Skladno s spremembami v katalogu, ki jih bo naredil IZUM. V dveh letih bi lahko zagnali vsa izobraževanja in popolnoma nastavili sistem. Resno mislim, da je zelo odvisno od tega, kako bo zastavljeno izobraževanje za katalogizatorje. Ne računajte, da bo uspelo, če boste praktikom povedali nekaj teorije v nekaj šolskih urah. Temu je lahko namenjeno eno predavanje. Povejte jim raje pet navodil in naj začnejo delati. Ne

sprašujte jih na predavanjih. Katalogizatorji bodo delali, kot se jim bo naročilo. Ne preveč, ključne reči, in to v telegrafski obliki (prej/potem).« Da je treba predvsem povsem jasno predstaviti spremembe, ki jih bo prinesel RDA, v pregledni razpredelnici prej/potem, omenja v svojem odgovoru na to vprašanje še en respondent.



Slika 7: Želje respondentov glede načina izvedbe usposabljanj za novi standard

Pri dvanajstem vprašanju smo želeli izvedeti, na čem bi po mnenju katalogizatorjev NUK moral biti poudarek pri izvedbi usposabljanj za RDA – na teoriji in pravilih ali na praktičnih primerih. 14 respondentov zagovarja kombinacijo teorije in prakse; 3 od teh predlagajo najprej izgradnjo teoretične podlage, na tej podlagi pa nato delo s praktičnimi primeri in vajami iz katalogizacije; ostali zagovorniki kombiniranega pristopa prednostnega vrstnega reda posameznih vsebin ne poudarjajo. Preostalih 7 respondentov zagovarja odločnejši poudarek na praktičnih primerih (praktične predstavitve vaj in rešitev in oblikovanja normativnih datotek, prikaz praktičnih primerov s pomočjo priročnikov in navodil, jasno predstavljena navodila za delo). Zanimivo je stališče enega od respondentov, da bi v NUK morali poznati tako teorijo kot prakso, za druge slovenske katalogizatorje pa bi poudarek morda moral biti na praktičnih primerih, saj s teorijo ni dobro pretiravati oziroma jo je treba zelo dobro predstaviti, sicer bodo katalogizatorji do novih pravil verjetno precej zadržani.



Slika 8: Na čem naj bo poudarek pri izvedbi usposabljanj za novi standard

Zadnje, trinajsto, vprašanje je dalo sodelujočim v raziskavi priložnost, da dodajo še kakšno svojo misel, ki ni našla prostora v odgovorih na predhodna vprašanja. 14 respondentov je presodilo, da nimajo posebnih komentarjev, 7 vsebinskih odgovorov pa se glasi:

- »Želim si več sodelovanja z bibliotekarsko stroko, tako v fazi priprave novih pravil kot pri uveljavitvi le-teh. Izobraževanje katalogizatorjev za katalogizacijo po standardu RDA bi moralo biti vključeno tudi v študij bibliotekarstva.«
- »Zdi se mi, da se med kolegi bibliotekarji ne govori veliko o RDA.«
- »Upam, da bodo od prehoda imeli največ koristi predvsem uporabniki knjižničnih katalogov.«
- »Upam, da bodo nova pravila res postavila v ospredje uporabnika. Pravila naj katalogizatorju omogočijo, da bo vire popisal tako, da jih bo lahko uporabnik čim lažje našel, identificiral, izbral, pridobil in uporabil.«
- »Upam, da se bomo uvajanja sprememb in nadgradnje obstoječega lotili z ustrezno predpripravo.«
- »Upam, da se bo RDA uveljavil čim prej.«
- »Morda bi bila dobrodošla interna predstavitev dosedanjega dela/napredka katalogizatorjem v NUK.«

3.3 POTRDITEV/OVRŽBA HIPOTEZ IN ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Povprečna doba katalogizacijskih delovnih izkušenj 4 respondentov, ki so pri devetem vprašanju odgovorili, da se uvedbe RDA ne veselijo in da bi raje še naprej katalogizirali po dosedanjih pravilnikih in praksi, znaša 15 let in 9 mesecev. Pri 15 respondentih, ki se uvedbe RDA pretežno ali zmerno veselijo, pa znaša povprečna doba katalogizacijskih delovnih izkušenj 18 let in 4 mesece. Hipotezo, da so katalogizatorji NUK z daljšimi dobami katalogizacijskih delovnih izkušenj manj naklonjeni spremembam in bi raje še naprej katalogizirali na dosednji način, lahko zato ovržemo, a tudi razlage, ki bi bila tej obratna, ne moremo podati, saj očitne povezave med dobo delovnih izkušenj in željo po spremembah ali proti spremembam nismo uspeli dokazati. Sklepali bi lahko, da doba katalogizacijskih delovnih izkušenj na pozitivno ali zadržano pričakovanje RDA nima izrazitega učinka in da – tako izhaja iz vsebinskih odgovorov respondentov – na pozitivno/zadržano pričakovanje novega standarda bolj vpliva (ne)zadovoljstvo s sedanjim načinom katalogizacije.

Naša druga hipoteza je bila, da imajo katalogizatorji NUK, ki so po izobrazbi diplomirani bibliotekarji, o RDA več informacij oziroma ga poznajo bolje od katalogizatorjev NUK, ki po izobrazbenih profilih prihajajo iz drugih strok.³ Pri tem izhajamo iz domneve, da bibliotekarji novostim v stroki sledijo vsaj nekoliko ažurneje od nebibliotekarjev. Seznanjenost katalogizatorjev NUK z RDA lahko presojamo po njihovih odgovorih na vprašanja od tretjega do sedmega. V namen potrditve ali ovržbe hipoteze smo na eni strani zbrali in primerjali odgovore 10 respondentov bibliotekarjev in na drugi strani odgovore 11 respondentov nebibliotekarjev. Edini respondent, ki ni seznanjen z odločitvijo NUK-ove strokovne komisije iz leta 2016, da tudi slovenski bibliografski prostor preide na standard RDA, ima bibliotekarsko izobrazbo, kar je nekoliko presenetljivo. Pri dosedanjem seznanjanju z RDA ni bistvenih razlik med bibliotekarji in nebibliotekarji: edina 2 respondenta, ki za RDA predhodno še nista slišala, sta sicer res nebibliotekarja, vendar pri oblikah in obsegu seznanjanja z RDA med bibliotekarji in nebibliotekarji ni pomenljivih razlik. Od 10 bibliotekarjev jih namreč 6 navaja seznanjanje z RDA s pomočjo člankov, prav tako 6 jih navaja udeležbo na dogodkih (predstavitvah,

³ V nadaljnji obravnavi potrditve ali ovržbe te hipoteze se bomo na ti dve skupini sklicevali kot na bibliotekarje in nebibliotekarje, pri čemer bomo s tem imeli v mislih njihov izobrazbeni profil in ne njihovega delovnega mesta, ki je pri večini respondentov delovno mesto bibliotekarja.

posvetovanjih, strokovnih srečanjih). Tudi med 11 nebibliotekarji je 6 takih, ki so se z RDA seznanjali s pomočjo člankov, 7 pa jih navaja udeležbo na predstavitev, predavanjih, delovnih srečanjih oziroma sestankih. 8 od 10 bibliotekarjev in 9 od 11 nebibliotekarjev trdi, da ključne novosti katalogizacijskega standarda RDA vsaj deloma poznajo. Delež tistih, ki so s ključnimi novostmi RDA vsaj delno seznanjeni, je torej pri obeh kategorijah intervjuvancev skoraj enak. Tudi s tem, da nekatere funkcionalnosti RDA še ne bodo vidne, dokler ne bo nadgrajena programska oprema, je seznanjen primerljiv delež bibliotekarjev (2 od 10) in nebibliotekarjev (3 od 11). Razlika med bibliotekarji in nebibliotekarji je nespecifična tudi pri primerjavi njihove seznanjenosti z uporabo standarda bibliografskega opisa ISBD pri katalogizaciji po RDA: s tem so dobro seznanjeni 3 respondenti, 2 nebibliotekarja in 1 bibliotekar. Izhajajoč iz navedenega hipoteze, da so bibliotekarji z RDA seznanjeni bolj od nebibliotekarjev, ni mogoče potrditi, prav tako ne moremo sklepati nasprotno. Primerjava med bibliotekarji in nebibliotekarji nam kaže, da so oboji z RDA seznanjeni približno enako kakovostno. To je pravzaprav zaželen rezultat, saj enako kakovostna seznanjenost z novim katalogizacijskim standardom med bibliotekarji in nebibliotekarji v NUK lahko pomeni, da nacionalna knjižnica za strokovna knjižničarska dela enako kakovostno usposablja strokovne knjižničarske delavce tako bibliotekarskega kot nebibliotekarskih izobrazbenih profilov.

Analizirati moramo še povezavo med seznanjenostjo z RDA in dobo katalogizacijskih izkušenj. Edina opazna razlika v seznanjenosti z RDA med katalogizatorji z več in tistimi z manj delovnimi izkušnjami se izkazuje pri seznanjenosti s tem, da nekatere funkcionalnosti novega standarda v sedanjih programskih okoljih še ne bodo vidne. Seznanjenost s tem je namreč potrdilo 40 % izmed tistih respondentov, ki imajo od 21 do 30 let katalogizacijskih izkušenj, 20 % izmed respondentov z 0 do 10 leti in nihče od respondentov z 11 do 20 leti katalogizacijskih izkušenj. Iz tega je moč sklepati, da so s tem razmeroma kompleksnim vprašanjem bolj seznanjeni katalogizatorji z več delovnimi izkušnjami. A ker pri ostalih vprašanjih, po katerih lahko presojamo seznanjenost katalogizatorjev z novim standardom, pomenljivih razlik med bolj in manj izkušenimi katalogizatorji ni, tudi tukaj ne moremo potegniti enoznačnega sklepa.

Kako dobro so katalogizatorji NUK seznanjeni z novim katalogizacijskim standardom, pa je predmet našega prvega raziskovalnega vprašanja. Iz pridobljenih odgovorov respondentov lahko ugotovimo, da so z RDA precej dobro seznanjeni tisti respondenti, ki so že bili člani strokovnih komisij ali delovnih skupin v NUK, zadolženih za razvoj katalogizacije in pripravo

katalogizacijskih smernic. Ti respondenti poznajo RDA temeljiteje, zavedajo se, katere spremembe prinaša prehod na nov standard in kakšne težave lahko med tem prehodom pričakujemo, nekaj vedo o poteku implementacije v državah, ki so RDA že uvedle, in imajo izdelano jasno predstavo o tem, kaj bo v smislu izobraževanj in računalniških formatov potrebno za uspešno uvedbo RDA v Sloveniji. Respondenti naše raziskave, ki v praksi še niso imeli bližnjih delovnih srečanj z novim katalogizacijskim standardom, pa ga poznajo bolj v osnovnih obrisih. Razliko med tema dvema skupinama respondentov lahko presojamo po razlikah pri seznanjenosti s ključnimi novostmi RDA in z nekaterimi bolj specifičnimi podrobnostmi, povezanimi z novim standardom. S ključnimi novostmi, ki jih bo RDA uvedel v slovensko katalogizacijsko prakso, je vsaj okvirno seznanjenih 81 % respondentov, najmanj eno izkušnjo z informiranjem o RDA (na predavanjih ali konferencah, s pomočjo člankov itn.) pa ima kar 90 % respondentov. Vendar pa je bistveno nižji delež tistih, ki so potrdili seznanjenost z zaostajanjem računalniških orodij za funkcionalnostmi RDA (le 24 %), ter takšnih, ki so nedvoumno izkazali poznavanje pravil o rabi bibliografskega opisa ISBD v okviru standarda RDA (le 14 %) – o obojem je, simptomatično, obveščena tista manjšina respondentov, ki se je z RDA že srečala v strokovnih komisijah ali delovnih skupinah.

Naše drugo raziskovalno vprašanje se je glasilo, kakšno je mnenje katalogizatorjev NUK o tem, da nekatere funkcionalnosti standarda RDA prehitujejo sedanje stanje bibliografskih računalniških formatov in semantičnega spleta. Ugotavljamo, da med tistimi respondenti, ki so se o tem jasno opredelili, 53 % (8 od 15) zagovarja uvedbo RDA še pred zagotovitvijo prikaza vseh funkcionalnosti, preostalih 47 % (7 od 15) pa temu nasprotuje. Razlika je torej neznatna in zaradi majhnega vzorca tudi ne najbolj značilna. Pomembno pa je, da uvedbi RDA še pred zagotovitvijo prikaza vseh funkcionalnosti ne nasprotuje nihče od tistih respondentov, ki so se z RDA že srečali поблиže v okviru strokovnih komisij ali delovnih skupin. Ti respondenti zagovarjajo posodobitev formata COMARC in postopno uvajanje prikaza novih funkcionalnosti. Vendar tudi tisti, ki uvedbi RDA še pred zagotovitvijo prikaza novih funkcionalnosti nasprotujejo, pretežno zagovarjajo vzporedno uvajanje RDA in prenovo računalniškega bibliografskega sistema, in sicer na tak način, da bi bil ob dokončni uvedbi standarda zagotovljen prikaz vseh funkcionalnosti. Povsem mogoče je, da imajo tako zagovorniki kot nasprotniki vnaprejšnje uvedbe RDA v mislih pravzaprav razmeroma podoben proces, na eni strani uvajanje novega bibliografskega standarda in na drugi strani hkratno prenovo računalniškega sistema.

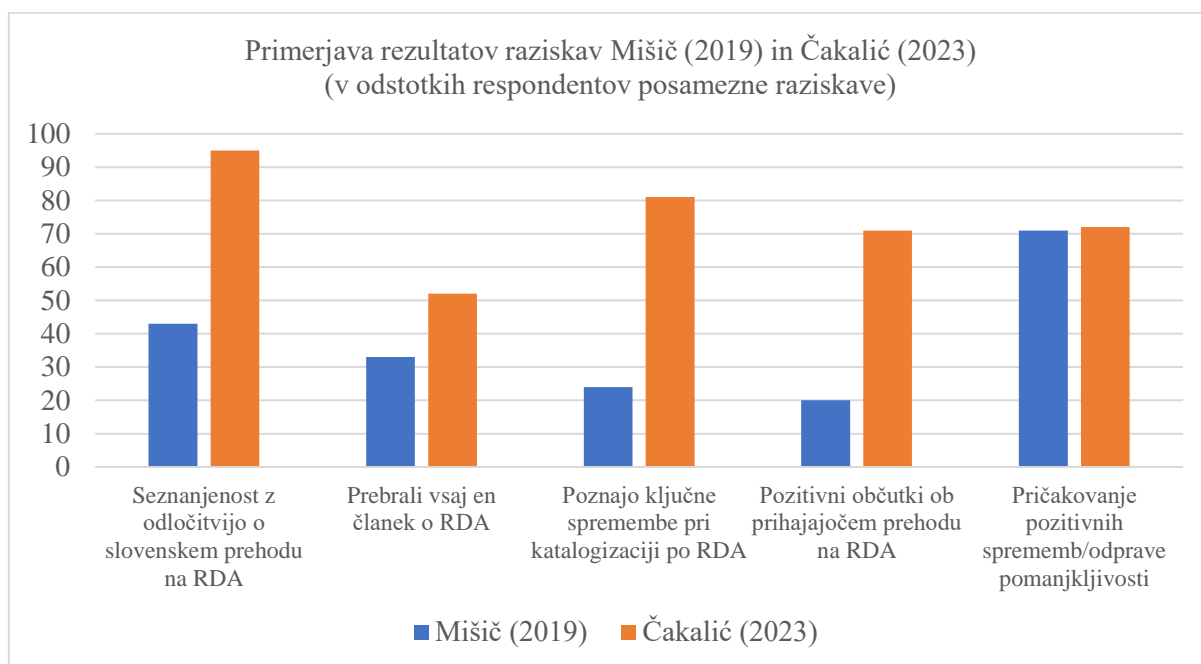
Kako si katalogizatorji NUK predstavljajo potek prehoda in prilagajanje na RDA ter usposabljanja za novi standard, je bilo naše tretje raziskovalno vprašanje. Dobre tri petine respondentov (13 od 21, to je 62 %) pričakujejo pri prehodu na RDA težave (kakšne, naštevamo v podpoglavju 3.2). Ker se hkrati tudi 15 od 21 respondentov (71 %) uvedbe RDA pretežno ali zmerno veseli, je jasno, da pričakovanje težav pri prehodu ni omejeno zgolj na tiste respondente, ki so do novega bibliografskega standarda bolj zadržani. Gre za povsem razumljivo predvidevanje, da bo novi standard spremenil utečeno prakso katalogiziranja in od katalogizatorjev zahteval določeno mero prilagoditve novostim. To prilagajanje bo potekalo v organizirani obliki usposabljanj, ki bi morala biti ciljno usmerjena k praktičnim primerom katalogizacije po novih pravilih, dobrodošel pa bi bil tudi kak dober priročnik. Katalogizatorji NUK si torej prehod na novi bibliografski standard večinoma predstavljajo kot potrebno posodobitev slovenske katalogizacijske prakse, ki bo od njih terjala strokovno izobraževanje oziroma usposabljanje, po obliki (tečajji in delavnice), obsegu in zahtevnosti morda ne bistveno odstopajoče od izobraževanj, skozi katera mora vsak slovenski katalogizator za pridobitev in vzdrževanje dovoljenj za vzajemno katalogizacijo v sistemu COBISS.

3.4 PRIMERJAVA S SORODNO RAZISKAVO

Marca in aprila 2019 je A. Mišič v sklopu izdelave magistrskega dela na Oddelku za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo ljubljanske Filozofske fakultete (Mišič, 2019) izvedla raziskavo o poznavanju RDA med 161 slovenskimi katalogizatorji, od katerih sta bila le 2 iz nacionalne knjižnice (NUK), kar je le dober odstotek vseh v njeno raziskavo zajetih respondentov, medtem ko so bile preostale vrste knjižnic glede na svojo prisotnost v slovenski knjižnični organizaciji zastopane dokaj uravnoteženo: splošne s 35 %, šolske s 33 %, visokošolske s 23 % in specialne z 9 % respondentov (Mišič, 2019, str. 37 in 41). Ker je torej raziskava Mišič katalogizatorje NUK zajela le zelo obrobno, NUK-ov NBC pa je vendarle osišče slovenske katalogizacijske stroke, in ker so od izvedbe njene raziskave minila že štiri leta, je vredno izvesti primerjavo njenih in naših rezultatov.

Kot smo že omenili v podpoglavju 3.2, je delež katalogizatorjev z zaključenim študijem bibliotekarstva v obeh raziskavah precej podoben. Prav tam smo ugotovili tudi, da je NUK-ova ekipa katalogizatorjev celostno gledano precej izkušenejša od slovenskega povprečja, kolikor lahko na slednjega sklepamo iz raziskave Mišič. V njeni raziskavi spomladi 2019 več kot

polovica respondentov (57 %) še ni slišala za odločitev strokovne komisije NUK iz leta 2016 o prehodu na RDA v Sloveniji (Mišič, 2019, str. 43); štiri leta pozneje je v NUK-u s tem seznanjenih 95 % respondentov naše raziskave. Nadalje je v raziskavi Mišič le 33 % respondentov potrdilo, da so o RDA že prebrali vsaj en članek (Mišič, 2019, str. 47); v naši raziskavi je takih respondentov 52 %. V raziskavi Mišič je 76 % respondentov izjavilo, da ne poznajo ključnih sprememb pri katalogizaciji, ki jih prinaša RDA (Mišič, 2019, str. 48); v naši raziskavi je takšnih respondentov 19 %. V raziskavi Mišič se prehoda na RDA zelo ali pretežno veseli 20 % respondentov, ob 64 % takšnih, ki ne vedo ali ne razmišljajo o tem (Mišič, 2019, str. 59); v naši raziskavi se uvedbe RDA zelo, pretežno ali zmerno veseli 71 % respondentov, brez stališča o tem pa je 10 % respondentov. Na vprašanje, kateri način strokovnega usposabljanja katalogizatorjev za delo po novem standardu bi bil zanje najprimernejši, je v raziskavi Mišič, kjer je bilo mogoče izbrati samo en odgovor, 51 % respondentov izbralo skupinsko delavnico, 25 % spletni tečaj s konkretnimi primeri, 16 % pa usposabljanje s pomočjo mentorja (Mišič, 2019, str. 62); v naši raziskavi, kjer smo dopustili možnost več različnih odgovorov, si 81 % respondentov želi tečajev, 52 % delavnic, 33 % pa mentoriranja. V raziskavi Mišič 71 % respondentov meni, da bo uvedba RDA prinesla pozitivne spremembe v katalogizaciji (Mišič, 2019, str. 57); v naši raziskavi 29 % respondentov meni, da novosti RDA odpravljajo pomanjkljivosti PPIAK in trenutne katalogizacijske prakse, 43 % jih je glede tovrstnih pričakovanj previdnih (bolj upajo kakor pričakujejo, da bo RDA pomanjkljivosti PPIAK odpravil), 10 % naših respondentov pa odprave pomanjkljivosti PPIAK od RDA ne pričakuje. Primerjava med raziskavama kaže, da je poznavanje RDA med katalogizatorji v NUK spomladi 2023 precej bolj poglobljeno od poznavanja RDA med slovenskimi katalogizatorji spomladi 2019, več je po vmesnih štirih letih tudi takšnih respondentov, ki se uvedbe RDA veselijo, približno enaka pa so pričakovanja glede tega, ali bo RDA uspešno odpravil pomanjkljivosti PPIAK, če pri respondentih iz NUK previdna upajoča pričakovanja prištejemo k neposredno pozitivnim pričakovanjem. Razlika je še pri zaželenem načinu izvedbe usposabljanj za delo z novim standardom – medtem ko so v raziskavi Mišič (2019) občutno prednjačile delavnice pred tečaji in mentoriranji, so v naši raziskavi daleč najbolj zaželena oblika izvedbe usposabljanj tečaji.



Slika 9: Primerjava rezultatov raziskav Mišič (2019) in Čakalić (2023)

4 RAZPRAVA Z ZAKLJUČKI

Izhajajoč iz sklepa Strokovne skupine za katalogizacijo pri NUK leta 2016, da je najprimernejša rešitev za posodobitev slovenske katalogizacije prehod na RDA, smo lahko na podlagi ugotovitve naše raziskave, da to odločitev odobrava 79 odstotkov (pri devetem vprašanju enoznačno opredeljenih) respondentov v NUK, zadovoljni. Manj zadovoljstva verjetno omogoča poznavanje RDA med katalogizatorji v NUK. Po eni strani sicer ugotavljamo 81-odstotno seznanjenost s ključnimi novostmi, ki jih bo v katalogizacijo vpeljal RDA, po drugi strani pa zelo skromno, le 14-odstotno poznavanje določil o uporabi bibliografskega opisa ISBD v okviru standarda RDA. Ugotavljamo tudi, da organizirano seznanjanje katalogizatorjev NUK z novim katalogizacijskim standardom še ni bilo posebej sistematično; najboljše ga poznajo tisti, ki so že sodelovali v strokovnih komisijah ali delovnih skupinah na to temo. Ker gre za preskok v nov način razmišljanja o bibliografskih podatkih (entitetno-relacijski model), je pričakovati, da bi lahko tudi najizkušenejši katalogizatorji osrednje slovenske bibliografske ustanove imeli s prilagajanjem nekaj težav, morda še zlasti pri normativni kontroli. Dodaten pomislek sproža okoliščina, da prikaz vseh različnih entitet in odnosov standarda RDA ter njegova interoperabilnost z informacijskimi sistemi zunaj knjižnic ob prehodu na novi standard najverjetneje še ne bosta docela računalniško podprta. Pričakovati je še dolgotrajno teoretično

usklajevanje pri oblikovanju novih katalogizacijskih pravil in pojavlja se bojazen, da niti nova pravila ne bodo dovolj enoznačna. Iz teh razlogov pričakovanje prehoda na RDA spremljajo upravičene skrbi, čeprav sicer obstaja skoraj popolno soglasje, da je posodobitev katalogizacije nujna, še posebej z vidika zadovoljevanja sodobnih potreb uporabnikov informacijskih virov in storitev v naglo razvijajočem se digitalnem okolju spleta 2.0 (interaktivnega spleta), ki že pospešeno prehaja v splet 3.0 (semantični splet). Katalogizacija kot strokovna in sistematična organizacija metapodatkov o informacijskih virih je zavezana ta razvoj po najboljših močeh dohajati in se prilagoditi dobi »hibridne knjižnice«, knjižnice, v kateri so rokopisni, tiskani, magnetni, elektronski in spletni viri vsi skupaj tisti informacijski viri – in hkrati kulturna dediščina –, ki jih je mogoče za različne potrebe najti, identificirati, izbrati, pridobiti in raziskovati.

Na podlagi z našo raziskavo pridobljenih odgovorov katalogizatorjev NUK lahko sklenemo, da bo za prehod na RDA potrebno načrtno usposabljanje slovenskih katalogizatorjev, zlasti v obliki tečajev in delavnic, v teh bo treba nasloviti predvsem praktično delo, torej reševanje posameznih praktičnih primerov oziroma vaje, za izhodišče pa postaviti konkretna navodila, kako knjižnično gradivo oziroma informacijske vire katalogizirati po novem. Še posebej zaželeno so pregledne predstavitve sprememb v obliki »prej – potem«, torej vzporedni prikazi katalogizacije določenega podatka o viru po starem in po novem načinu. Celotni kompleks usposabljanja pa se lahko prične s tem, kar je eden od respondentov navedel kot prakso iz tujine: najprej o katalogizaciji po RDA izobraziti manjšo skupino ljudi, ki nato prenaša znanje naprej v okviru delavnic, tečajev ali individualnih mentoriranj.

Naša raziskava, zamišljena kot dopolnilo raziskave Mišič (2019), ki je katalogizatorje NUK zajela le zelo obrobno, se je omejila le na katalogizatorje v NUK, vendar pa je NUK-ov NBC središče slovenske katalogizacijske stroke in prakse. Izkušnje in znanje katalogizatorjev NUK so jamstvo za to, da so odgovori naših respondentov relevantni in uporabni. Kljub temu je treba obravnavano področje raziskovalno spremljati še naprej. Zanimivo bi bilo raziskati, kako je Slovenija pripravljena oziroma kako se v povsem praktičnem vidiku, postopkovno, pripravlja na uvedbo RDA – kako glede priprave novih pravilnikov in kako glede prilagoditve računalniškega formata za vnos bibliografskih podatkov. Nekatera naša tukajšnja raziskovalna vprašanja pa bi veljalo ponoviti še po uvedbi novega katalogizacijskega standarda, morda ponovno tudi v širšem slovenskem knjižničarskem okviru, saj bi tako pridobljeni rezultati lahko

podali drugačna priporočila glede izvedbe usposabljanj za katalogizacijo po RDA ali tudi že odkrili morebitne pomanjkljivosti prehoda na RDA. Po uvedbi RDA bi bilo nadvse zanimivo pridobiti odgovor na vprašanje, v kolikšni meri so se pričakovanja katalogizatorjev v povezavi z novim standardom, kot sta jih osvetlili raziskava Mišič in naša raziskava, uresničila.

5 NAVEDENI VIRI IN LITERATURA

- Aliverti, Ch., Behrens, R. in Schaffner, V. (2016). RDA in Germany, Austria, and German-speaking Switzerland – a new standard not only for libraries. *JLIS.it – Italian Journal of Library, Archives and Information Science*, 7(2), 253–278.
<https://www.jlis.it/index.php/jlis/article/view/171/170>
- Bagarič, A. (2017). *Identifikacija in bibliografski opis glasbenih virov: priročnik za knjižnice glasbenih šol v sistemu COBISS*. Narodna in univerzitetna knjižnica.
<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-VF0J43T3/29afc489-6a59-44dc-9288-5fb24c05f625/PDF>
- Dimec, Z., Hočevar, M. in Kavčič, I. (ur.). (2001). *PREKAT: priročnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil*. Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Dimec, Z. in Kavčič, I. (ur.). (2001). *ZNAČKA: priročnik za določanje značnic pri katalogizaciji*. Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Funkcionalne zahteve za bibliografske zapise: končno poročilo*. (2000). Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo.
- ISBD – Mednarodni standardni bibliografski opis: združena izdaja*. (2017). Narodna in univerzitetna knjižnica. <http://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2018/Komisija/isbd.pdf>
- Mišič, A. (2019). *Seznanjenost slovenskih katalogizatorjev pred uvedbo novega katalogizacijskega pravilnika* [Magistrsko delo]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta. <https://repozitorij.uni-lj.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=108594>
- Narodna in univerzitetna knjižnica. (14. 2. 2023). *Program dela in finančni načrt Narodne in univerzitetne knjižnice za leto 2023*. <https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2023/Program2023.pdf>
- Narodna in univerzitetna knjižnica. (b. d. a). *Nacionalni bibliografski center*. <https://www.nuk.uni-lj.si/nuk/organizacija/nacionalni-bibliografski-center>

- Narodna in univerzitetna knjižnica. (b. d. b). *Opisna katalogizacija*. <https://www.nuk.uni-lj.si/nuk/komisija-za-katalogizacijo/opisna-katalogizacija>
- Oliver, Ch. (2021). *Introducing RDA: a guide to the basics after 3R* (Second edition). ALA Editions.
- Pauman Budanović, M. in Žumer, M. (2022). Konceptualna zasnova sistema za katalogizacijo na osnovi IFLA library reference model (LRM). *Knjižnica*, 66(1–2), 15–42. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/8118/7695>
- Petek, M. (2017). Katalogizacijski standard Resource description and access (RDA): razvoj, spremembe in primerjava s Pravilnikom i priručnikom za izradbu abecednih kataloga (PPIAK). *Knjižnica*, 61(1–2), 23–47. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6161>
- RDA Registry*. (b. d.). <http://www.rdaregistry.info/>
- RDA Steering Committee. (3. 2. 2017). *Implementation of the LRM in RDA*. rdasc.org/ImplementationLRMinRDA
- RDA Toolkit*. (b. d.). <https://www.rdatoolkit.org>, <https://access.rdatoolkit.org>
- Šulek, S. in Škerget, D. (2019). Posodabljanje katalogizacijskih pravil: intervju s predsednico Komisije za katalogizacijo pri NUK Ireno Kavčič. *Knjižničarske novice*, 29(5–6), 42–45.
- Transition bibliographique. (b. d.). *RDA à l'international*. <https://www.transition-bibliographique.fr/wp-content/uploads/2021/04/TB-RDA-international.pdf>
- Verona, E. (1970). *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1, Odrednice i redalice*. Društvo bibliotekara Hrvatske.
- Verona, E. (1983). *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 2, Kataložni opis*. Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- Verona, E. (1986). *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga. Dio 1, Odrednice i redalice* (2., izmijenjeno izd.). Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015.
- Žumer, M. (2017). IFLA library reference model (IFLA LRM), pomemben korak k sodobnim bibliografskim informacijskim sistemom. *Knjižnica*, 61(1–2), 9–22. <https://knjiznica.zbds-zveza.si/knjiznica/article/view/6160>